

KONYA

HALKEVİ AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

Okuyucularımıza	"KONYA"
Halk Terbiyesi	M. MUHLİS KONER
Birinci Gıyasettin Keyhüsrev Oğlu Mimar Sadettin	Ş. UZLUK
Bugünkü ve Yarınki Cemiyetimiz	M. ŞEVKİ YAZMAN
Hukuk İnkılâbımız ve Millî Hukukumuzun İstikbali . .	M. Ş. ALTAN
Şiir Üzerine	ALİ RIZA ÖZKUT
Onbeşinci Asır Ortalarında İstanbulda Bir Türk Bilgini .	A. ERDOĞAN
Mevlevîler Şehri Konya	SAİT SUNGUR
Konyada Meyvecilik ve Islâh Çareleri	HALİL YARDIMCI
İki Spor Bölgesi Akşehir ve Kadınhanı	Dr. ŞEVKİ ULUDAĞ
Lekeli Hümme (Tifüs)	Dr. RİFKİ TUYGAN
Senin İçin, Ah, Ey İstiklâl!	M. NEDİM GÜNTEL
Lozan Destanı	CEMAL OĞUZ ÖCAL
Erkekler	T. ÇOBANOĞLU
Halkevi Faaliyeti	
Dergiler arasında	
Gelin - Kaynana (5 perde piyes) Tefrika	M. MUHLİS KONER

TEMMUZ 1943

SAYI: 57

KONYA

HALKEVİ AYLİK KÜLTÜR DERGİSİ

YIL: VII

TEMMUZ 1943

SAYI: 57

OKUYUCULARIMIZA

Büyük bir dikkat ve i'tina ile hazırlanarak intişar mevkiine konulan MEVLÂNA fevkalâde nushasının neşri meşguliyeti dolayısıyla dört aydanberi çıkmayan Mecmuamız bu nushasından itibaren yeni bir istikametle intişara başlamış bulunuyor.

Bundan sonra mecmuamız Partimizin geçen sene yaptığı tâmindeki direktif dahilinde Edebiyata, Tarih ve Folklor, Güzel Sanatlara, Sosyolojiye, İktisad ve Ziraate, Halk terbiyesine, Sağlık ve Spora, Bibliyoğrafi ve Tenkîde aid yazılar neşredek ve ayrıca bir de amatör sahifesi bulunduracaktır.

Bunun için fikir ve yazılarından kuvvetle istifade edeceğimiz kıymetli bir tahrir hey'eti bize daima müzâhir olacak ve bu esas dahilinde muntazaman neşriyata devam edilecektir.

“KONYA,”

Konya Halkevi Dergisini İlgilendiren
Bütün Yazılarla Diğer evrak
Konya HALKEVİ Reisliğine gönderilmelidir.

HALKEVLERİMİZİN EHEMMİYETLE DİKKAT NAZARINA ARZOLUNUR

YAZAN: M. MUHLİS KÖNER

Cumhuriyet Halk Partisinin en önemli bir kültür kurumu olan Halkevlerinin tek ülküsü şüphesiz halk terbiyesidir. Halk yetiş-medikçe pek mahdut bir sayıda kalan aydınlarla milletçe kalkınmanın imkânı yoktur.

İçtimai seviye, aydınların her türlü telkinlerini iyi karşılayabilecek bir olgunluğa ermedikçe bütün çalışmalarımızın bizi istenilen gayeye ulaştıramayacağını iyi bilmeliyiz. Millet bir organizmdir. Dimağ, münevverler, halk diğer organlarıdır. İçtimai bünyeyi kuvvetli bir şekilde ayakta tutabilmek için öbür organların da mütevâzin bir kuvvette bulunması şarttır. Bunun için de evvelâ halkı yetiştirmek lâzımdır.

İşte bu hakikati sezen Avrupa halk terbiyecileri arasında bilhassa şimal milletleri bu sahada en ileri giden milletler arasında bulunmaktadır ki şimdi bu terbiye hareketlerinin aldığı istikamet ve gayeyi göstermeğe çalışalım. [1]

Halk terbiyesinin ilk başladığı yer Fin, Estonya'dır. Bu hareket bilâhare Danimarka, İsveç ve Norveç gibi şimal memleketlerine geçmiş ve nihayet Garbî Avrupaya intikal etmiştir.

Şimalin en büyük terbiyecisi ve halk mekteplerinin ilk kurucusu Danimarkalı Grundtvig'dir. (1783-1872) bu mütefekkir Peskopos kendi millî benliklerini yabancı kültürler içinde eriten Danimarka aydınlarıyla çok aşağı bir içtimai seviyede kalan halk tabakası arasındaki derin uçurumu görmüş ve bu uçuruma bir köprü kurmanın her şeyden evvel yapılması lâzımgelen bir içtimai hareket olduğuna inanarak ilk halk mekteplerini tesis etmiştir.

Bu mekteplere, mektep tahsili haricinde kalan (18) yaşını geçmiş erkek ve kadın yüzlerce talebe alınmıştır. Bu mektebin insanı herhangi bir mesleğe hazırlamak için muayyen bir programı yoktur. Yalnız millî lisan ve sonra da Danimarkalı kahramanların, âlimlerin, şâirlerin hayatını anlatmak Danimarka an'ane ve tarihini göstermek Danimarka ikti-

(1) - Bu makaleyi yazarken yegâne kaynak olarak kıymetli mütefekkirimiz Hamit Zübeyir'in halk terbiyesi eseri alınmıştır.

sadî ve zirai durumunu yükseltmek ve binnetice idealist bir Danimarkalı yetiştirmek; İşte mektebin asıl gayesi.

Bunun için Grundtvig bu mektepte bir taraftan bunları bir konferans ve müzahabe silsilesi halinde telkin ederken diğer taraftan müzikli sohbetler, millî raks ve halk oyunları ve spora ehemmiyet vermek suretiyle tam bir neş'e içinde millî ruhu aydınlatmıştır. Bu mektepler bugün Avrupada daha mütekâmil bir şekilde görülür. Macarlarda, Çeklerde İtalya ve Almanyada mevcuttur. Bizde bu mekteplerin ilk nümunesi birkaç sene evvel açılan millet mektepleridir. Bu müesseseler yalnız okuma ve yazmadan ibaret ve gayri kâfi olmakla beraber hayli faydaları görülmüştür. Fakat devam edememişlerdir.

Bunun için bir taraftan Maarif Vekâletimiz her şeyden evvel esaslı bir halk terbiye programını ihtiva eden yeni halk mektepleri açmak suretiyle halk ruhunu yükseltmeğe çalışırken diğer taraftan Halkevlerimiz en başta gelen asıl vazifelerine avdet etmelidirler. Halkevleri yalnız münevverler için hazırlanmış bir kültür ocağı değil birbirini yetiştiren aydınların topyekûn halkı kaldırması için kurulmuş halk müesseseleridir. Bunun için biz yalnız idealde kalacak ve tatbik kabiliyeti olamayacak şekilde bir halk mektebi değil, basit ve amelî bir tarzda hazırladığımız bir programla evimizde halk terbiyesine doğru şu suretle hareket etmek teşebbüsünü aldık:

Halkevi Temsil ve Sinema salonumuzda haftada bir defa, mahallî Parti teşkilâtımız itibariyle dört bölgeye ayrılan memleket halkından kadın ve erkek, salonun alacağı miktarda münavebe ile halkı toplamak ve her toplantıda şöyle bir program tatbik etmek:

- 1 — Sinema veya Temsil.
- 2 — Bilhassa muaşeret âdabına dair müzahabeler esas olarak; zirai; sıhhi, hukukî halk lisanile konuşmalar.
- 3 — Yurt bilgisi, Türk kahramanlık menkıbeleri ve biyografi.
- 4 — Halk sazı, orkestra, hep bir ağızdan millî türkü ve şarkılar.
- 5 — Her türlü spor hareketleri, pehlivan güreşleri ve saire.....

İşte programımızın esasları bunlardır. Haftada veya onbeş günde bir yeni bir programla memleketin bilhassa mektep dışında kalmış olan halkını şu şekilde aydınlatmayı düşündük.

Tatbikına muvaffak olacağımızdan emin bulunduğumuz bu harekete daha ilâve edilecek şeyler varsa başta halk psikolojisi üzerinde uğraşmış büyük mütefekkirlerimizin ve Halkevlerimizin bizi aydınlatmalarını ehemmiyetle rica ediyoruz.

Birinci Gıyasettin Keyhüsrev Oğlu

MİMAR SADETTİN

YAZAN: ŞAHABETTİN UZLUK

Selçukî Türkleri XIII cü asırda, yalnız dünya siyaset âleminde mühim bir rol oynamakla iktifa etmediler. Son zamanların tetkikleriyle de sabit olmuştur ki edebiyat üzerinde bir te'sir göstermişler, güzel sanatlar sahasındaki te'sir ve faaliyetleri daha az olmamıştır. Fakat bu devir sanatkarlarının bir Türk sanatı hakkındaki zevk ve hisleri pek malûm olmakla beraber, müteaddit araştırmacılar tarafından bulunmuş değerler geniş ölçüde hayreti mucip olmaktan uzak kalmaktadır.

Konyadan veya Konyaya kadar gelmemiş olan sanatkarlar zamanın verdiği fırsatlar dahilinde Türk eserleri yaptılar. Türk sanatkarı oldular. Bunların eserleri kendileri için oldukça şöhreti mucip oldu. Formlarını Konya ve civarının ve hattâ Selçukî imparatorluğunun en uzak köşelerinde aramış olan bir çok sanatkarlar ise, isimlerin de, eserleri gibi unutulmuş olduğunu gördüler. Türklüğü gösterenler arasında hatıralarda yaşayan hemen pek az bir grup vardır,

Meselâ: Gövde mimarisiyle uğraşan Sazad üstat, isimleriyle muakiplerine yol açan servet ve kudret mimarı Abdülgaffar, Türk unsurlarını büyük bir sadakat ile sürükleyen Tosman, Konya'nın bu vakit âbidelerini devam ettirmek için çalışan Güneş usta gibi, kendilerini bu faaliyetlerden uzak tutamayan daha bir çok mimarlar, bu gün için unutulmuş bulunuyorlar. Bir çok incelemelerimde bu sanatkarları ortasında yaşadıkları toplulukda sevdikleri tabiatte ihya etmeye, tekrar yaşatmaya çalıştım.

Her ne kadar zamanımız sanatkarları da artık eski fevkaladeligini kayıp etmiş bir zevk ve his âleminde renk, şekil elde etmek için kendilerini veriyorlarsa da, o zamanın pek latif olan bütün unsurları Türk memleketlerinin en uzak köşelerinden gelmiş kendi âlemini ve sanatını her gün başka bağlulukta görünmek isteyen eski sanatkarların talih ve mazhariyetleri artık kendilerinde yüz göstermez olmuştur.

İnsanlık tarihinde derin icraatiyle bir devre açan birinci Keykubat zamanına kadar, Selçukîlerin bütün mimarlarını yazacak olsam listemi çok uzatmış olurum. Bu mimarların ekserisi pek az eserler vücutte getirmişlerdir. Yalnız biri, Sadettin; orada yaşadı, orada öldü. İsmi de

siyasi dedikodular arasında unutuldu. Daima iyi malumat alan İBNİ BİBİ, "Tevârihi Âli Selçuk,, namındaki eserinde vakia kendisinden bahsediyor.

Fakat bu anış, hiç bir vesikada, hiç bir Türk ahval tercemesinde meydana konulmadı. Muhtelif menbalar pek küçük satırlar içinde onun yalnız siyaset sahasında oynadığı rollerden bahsettiler. Bilhassa, son iki makale muharirleri «Abdülkadir ve Ferit» bu sanatkarın hiç bir mütemmin eseri bize kadar vasıl olmadı diyorlarsa da biz, Sadettin'in güzel eserleriyle Keykubat'ın Konya ve civarındaki mimarının hayatını süratle tasvir edivermemize mücadele edecek vesikaları bulmakta, oldukça talihin lutfuna mazhar olduk.

Sadettin (589/592) yılları arasında Konyada, Selçukîlerin bir çok sanatkarlarının zuhur yeri olmakla iftihar deden bu şehirde dünyaya geldi. Babası, orada Selçukî hükümdarlığı yapıyordu. Şehrin büyükleri, gerek kendisinin, gerek aile efradından olan kimseleri daima takdir ve sena etmişlerdir. Konyalı hükümdarın oğlu aceba hangi sebeplerin tesiri altında Mehmet adını almıştı? Bu husus hakkında hiç bir vesika bizi tenvir etmiyor. İBNİ BİBİ namındaki tarihçi, ALÂEDDİN devrine ait bir tarih yazmıştı. Şimdiye kadar bir çok muharirlerce malûm olmıyan bu sır, onun kitabına aldığı bazı çocukluk hatıralarının nakli ile tavazzuh etmiş oluyor. (I)

Oradaki izahlara göre: Sadettin'in anası Konya eşrafından birinin kızı olan Şehnar adlı bir hatundu. ALÂEDDİN Keykubat'ın babası şehit Gıyasettin Keyhusrev I. Vaktile bu kadının sihirli kâküllerinin câzibesine tutulmuş, onun Leylayı, Mecnun gibi kederlere salan eşsiz güzelliğine âşık olmuştu. Şehnarı bir gece gizlice sultanın halvetine götürmüşler nâz ve ikramla tekrar geri getirmişlerdi. Bu hâle Şehnar'ın nenesinden başka kimse vakıf degildi.

Şehnar, Sadettin köpeğin babasına gelin gittiği zaman iki aylık gebe idi. Fakat hileciliği ve kurnazlığı ile kendini kız tanıtmış nenesinin zekâsı sayesinde güya gerdek gecesinde gebe kalmış gibi görünmüş, yedi ay sonra Sadettini doğurmuştu. Ben dünyaya geldiğim zaman hatırlarda yerleşmiş olan bu karışık macerayı anlatırlar ve onun Selçuk soyundan gelmiş olduğunu söylerlerdi. Binaenaleyh, bu satırlarla onun kim olduğunu ve aile hüviyetini tâyin ettikten sonra sanat üzerine olan temayüllerine temas edebiliriz.

Herhalde yetişme zamanı (1204/1210) olan Sadettin'de, birinci İzzettin Keykâvüs (1210/1219) yıllarında sarayda hassa mimarları yanında sanat hislerinin inkişaf ettirilmiş olması pek mümkündür. Vakia İBNİ BİBİ'nin bu iki sultan zamanına ait hatıralarında onun sanatî hareketler

(I) İBNİ BİBİ (600) yılından sonra doğduğu için Sadettin'in bu tarihten daha önce doğduğunu tanımlığımız lazımdır. Bilhassa, birinci Gıyasettin Keyhüsrev'in iki defalık hükümdarlığının ilk zamanında, dünyaya gelmiş olabileceğini kabul edebiliriz. Fakat babası malûm olduktan sonra köpek soy adının kendisine ne suretle takıldığı maalesef malûm değildir. Ana tarafından böyle bir ada mâlik olsaydı, İBNİ BİBİ'nin haber vermesi icap ederdi. Binaenaleyh, bu noktayı tarihi vesikalar, gerek onun haricinde hiçbir eser, bahs etmemektedir.

arasında, siyasî faaliyetleri de takip eden pek istidatlı bir genç olduğu zikredilmektedir. Bilhassa, (1219/1237) seneleri içinde kendisini temami- le sanat faaliyetlerine terk etmiş buluyorum.

Binaenaleyh ALÂEDDİN baş şehrinde bir çok sanatkârlara ve âlim- lere şöhret hazırlarken diğer tarafta hüner ve kabiliyeti babası ve kar- deşi zamanında tevessü etmiş, ilerlemiş Sadetine de, mimarları arasında bir mevki ayırmış ve kendisini saray mimarı yapmıştı. Ferit (KONYA MECMUASI sayı. 36, S. 1907) de yazdığı makalenin notunda ALÂEDDİN' in hayatından bahsederken, Sadettin ismini de zikrediyor ve kendisini mimar olarak haber vermektedir.

Aynı haberleri, İBNİ BİBİ ile teyit etmek kabildir. (S. 134/135) de Alâeddin'in "Sarayı Keykubadiye,, adlı satırlarda onu şu surette an- latıyor: Alâeddin Keykubat, Süleyman peygamber gibi mesafeleri mahveden asil at üzerinde o civardan geçip Konya'dan uzaklaşırken "Eğrinas,, a gelmişti. Orada bir mesire gördü ki, eğer cennetin bekcisi bu mevkie yetişebilseydi cennetten ayrılır, hayretle parmağını ısırır. (2) Toprağı yeşilliğinden firuze renkli, lâleleri kan damlaları gibi idi. Bi- narlarının her köşesinden su yerine sanki gül suyu yahut berrak göz- yaşı akıyordu. Havası mis kokulu, zemini nakışlı, her tarafı çeşitli kuşlarla dolu idi. Bir tarafında süt gibi tatlı, çin ipekleri gibi dalgalı yeşil bir deniz, içinde meyve ağaçlarıyla süslenmiş yakın bir ada vardı. Denize doğru akan bir pınarı vardı ki gören ihtiyarlar gençleşir.

Sultan, o zaman av emri ve mimar olan Sadettin Köpeğe bu mevki- de şenliği cennetin harmanı ile beraber, safası Seydir ve Havernad sa- rayını geride bırakan bir bina yükseltilmesini emretti. (3) Alâeddin, ken- di fikrine göre yapılacak binanın projesini çizdi ve her bir noktasında bir saray yeri tesbit etti. (4) Sadettin köpek latif ve gönül okşayıcı şe- killerle yuvarlak kemerler üzerinde yüksek kubbeleri, felegin yüce kümbeti ile beraber görünen, firuze ve lacivert nakışlı döşemeleriyle semanın firuze renkli çehresini maileştiren, temaşası cana canlarkatan bir sarayın inşasına başladı.

Latif bâkirlerin ruhlarından daha ziynetli. Kannat sahrasından daha geniş, istenildiğinden daha mükemmel olan bu saray kısa bir müddet içinde sultanın arzusu veçhile ikmâl edildi. Alâeddin Keykubat, sarayı beğendikten ve bir kaç gün içinde oturduktan sonra dizginini Antalya ve Alâiye tarafına çevirdi. Muharrir sözüne hateme verirken, bu mu- hitte olmayı isteyen zatlerin bilhassa, sanat ve güzellikten duyacakları müstesna tesiri artık düşünmelidir diyor.

(2) Bu saray üstüne İBNİ BİBİ den başka Evliya Çelebi (C. 3, S. 185), H. Etem (Kayseriye şehri ve mebanisi, S. 50), N. Uzluk (Anadolu Selçukî devleti tarihi, S. 134) de kâfi miktarda malûmat vardır.

(3) Vaktiyle Numan ibni Munzur'un Behram güradına mimar Sinnara yaptırttığı mâbed ve sarayı havi büyük bir yapıdır.

(4) İBNİ BİBİ (S. 91) Alâeddin'in ahlakından ve menkıbelerinden uzun izahlarda bulunuyor. Bilhassa, programlı mesaisi arasında ayrıca sanat faaliyetlerinden: mimar- lıkta, marangozlukta, hattat'lıkta, oymacılıkta, saraçlıkta ve ressamlıkta geniş ölçüde bilgisi bulunduğunu yazmaktadır.

Bu eser ne oldu? Tabîi onu şimdi kimse bilmiyor. Belki bu gün yeri bir avuç taş yığını olmuş bir halde ve belkide mazîye aid bazı saklanmış hatıralarda izleri vardır. O güne aid vesikalar arasında veya zamanımızda yapılan tetkik eserlerinde ona delâlet edecek hiç bir em- mare yoktur. XIII cü asrın Türk mimarî tarihi noktasından büyük bir değeri olan bu saray tipi her halde çok meraklı bir vesiyka değerini taşıyordu. Aceba Sadettin bu kabilden başka oralarda neler yaratmıştı?.

İşte bir sual ki hakiyaten karşılık vermekte büyük müşküller içinde- yim. Karamanlı vesikaların bahsettikleri Konyadaki Alâeddin sarayı da onun saray baş mimarı olduğu zamanlara aiddir. Bilhassa, Şikârî'nın "ol gün sultan Alâeddin seher vakti kalkup gördü. Bütün Konya şehri ayağının altında.... Her kes yatağında erkek, dişi, kız, oğlan sergerdan... Kimi yatar, kimi kalkar... Bunu görünce, yirmi altı sene süren salta- natında bir daha köşke çıkmadı. (5)

İlk saray, önce ikinci Kılıç Aslan tarafından Abdülgaflara yaptırılmış müteakip senelerde yıkılmıştır. Fakat bunun temelleri üzerine Alâeddin, Sadettine kendi sarayının pılanını havale etmiş ve yaptığı projeyi be- ğendikten sonra, büyük merasim ve şenlikler içinde temellerini attır- mıştır. Şehrin ikinci suruna aid inşai faaliyetlere iştirâk etmediğini isbat edebilecek engeller yoktur. Pek büyük bir tahminle onun bu iş- leri büyük muvaffakiyetler ihraz ettiğini kabul edebiliriz.

Aynı devrin (633/634) yıllarına doğru Konya ile Aksaray arasındaki hanını inşa etmiştir. Fakat, yapıya Alâeddin zamanında başlanmış ve oğlu ikinci Gıyasseddin Keyhusrev'in vaktinde son vermiştir. İç kapı üzerindeki kitabede Sadettin'in adı "Köpek bin Mehmet,, suretinde geçi- yor ki dış kapıdaki kitabede bu isim yalnız "...Bin Mehmet,, diye tek- rar olunmaktadır. Bazıları, Zazad adının Sadettin'den bozma olduğunu iddia ediyorsa da, her iki kitabede de bunun teyidi bulunmamaktadır. (6)

Plân yönünden pek basit bir tipin ilk gurubunu teşkil eder. Ben- zerleri Uşaklı'da büyük han, Kayseri ile Sivas arasında Karatay hanı, Konya ile Aksaray arasında Sultan hanıdır. Bununla diğerleri arasında- ki mühim bir fark portalın eni, dar hat üzerinde değil, bilakis genişliğe uzanan hat üzerinde bulunmasıdır. Bölgeleri itibariyle açık ve kapalı iki gövdeden vücut bulmaktadır. Diğerlerinde bu gövdeler aynı karak- terde olmadığı halde Zazatın hanında her iki gövde de müsavî bir şekil vermektedir.

Meselâ: kible hattı oldukça düzgün bir istikamet takip ettiği halde, poyraz paraleli maalesef bir istikamette devam etmemektedir. Doğuya

(5) mezkur kasrın tuğlaları İlbiz yüresindeki topraklardan yapılmıştı. Bu uğurda tafsilat istiyenler "Selçukilerin Konya sarayı,, etüdüme baakabilir Mısır heyeti ile Ka- raman oğlu İbrahim bey bu kasırda görüşmüşlerdir. Bu gün maalesef saray izinden, hiç bir şey belli değildir. H. Etem'in kabul ettiği saray bu günkü ortada duran saray- dır ki ikinci kılıç Aslan zamanına aittir.

(6) Bu han diğer birçok eserler gibi büyük bir bakımsızlık içindedir. Türkün medeniyet dünyasındaki büyük hareketlerine ölçü olan bu eser erin daha sıkı bir kon- trol altında bakımlarını Maarif Vekâleti Müzeler umum müdürü H. Zübeyir'den pek rica ederiz.

yakın kısım normal bir yürüyüşü takip ettikten sonra, portala paralel bir parçada daha içeri girmiştir. Bu hal kapalı batı gövde sınırında ölçüsünü 21 M. ye düşürmektedir. İki gövdeden büyüğü 51×17,5 M. ve ikinci kapalı gövde 28×21 i bulmaktadır. Poyrazı tutan hattaki istikamet farkları iç bölme fazlalığını azaltmak düşüncesine dayanmaktadır.

Orada birinci gövde doğuda bulunmaktadır. Tamamile açık ve ölçü itibariyle daha geniş ve uzun bir şekli veriyor. Bu kısım o zamanlar yolculara aitti. İkinci kapalı gövdenin de daha çok eşya ve hayvanlar için yapılmış olduğu kabul olunabilir. Bu gövdedeki bölmeler, Sultan hanı plânından pek zengin bir teferruatı ihtiva etmektedir. Birincide mevcut ortadaki mescit burada aynı mevki işgal etmemektedir. Portal Sultan hanı yanında pek sade ve fakat bunun içinde tamamile süsten uzak bir forma mâliktir.

Dış görünüşü daha kuvvetli renklerden bir taş malzemesine terkedilmiş ve müteaddit dayama kulelerle kuvvet kazanmış bir şekli vardır ki, hariçten bakanlara âdetâ, bir kale tesiri vermektedir. Portal açıklığı 8,20 m. dir. Bundan 2,70 şî kapı genişliğine çıkarırsak, kalan kısım dar iki taraflı niş çıkıntılarına ait profilî partiyi teşkil eder. Bilhassa, renkli taş halinden ve süslerden uzak düşünürsem portalı Konya ikinci surunun pazar kapısına benzetebilirim.

ABDÜLKADİR'in (Türk Sözü S. 3) de Sadettin üzerine ileri sürdüğü dönme kelimesi maalesef hiç bir hakikate dayanır bir iddia değildir. Rivayet şeklinde ortaya attığı bu fikir, doğrudan doğruya bir uydurma sayılabilir. Fakat, öyle bir söz ki hiç bir vesika ve hattâ Selçukî menba'larını okumadan ortaya atmış bulunuyor. Nitekim, aynı muharir mezkûr makalenin üst satırlarında Sadettin'i demir kafes içinde ateşe tutmak suretiyle yaktırıldığını haber veriyor ki doğru değildir.

Yalnız 1237/1245) yılları içinde Sadettin'i siyasî maceralar arkasında koşar görüyorum. Binaenaleyh, bir yirmi beş seneyi tecavüz eden temiz ve olgun san'at hayatını aceba niçin politika faaliyetine terketmiştir? İşte bunu bilmek pek meraklıdır. Nitekim bu hususta İBNİ BİBİ, tatmin edebilecek işaretleri yapmaktadır. Orada geniş sahifeleri dolduran maceraların ne elîm bir netice ile sona erdiği bütün çıplaklığı ile izah edilmektedir (7).

Gerek hükümdarın ömrü ve gerek onu teşvik edenlerin mütemadî tazyıkları ve gerekse zamanın kendisine verdiği fırsatlar bu maceraları doğurmuş olabilir. Biz onu her hangi bir şekilde olmuş ise olsun yalnız pek enerjik hareketleri ile XIII çü asrın sanat varlığına geniş ölçüde iştirâk etmiş bir Türk san'atkârının böyle ikinci derecede bir plân etrafında kendini yok derecesine canı pahasına malolmasını ummazdık. Türk

(7) İBNİ BİBİ (S. 195) Sadettine ait verdiği mütemmim bilgiler arasında gösterdiği müteaddit harp yararlıklarını ve siyasetteki muvaffakiyetlerini tafsil etmektedir.

san'at hayatımızın yalnız büyük bir felâket kurbanını temiz yorgunluklarından alkışlamak isteriz (8).

İBNİ BİBİ (S. 197/199) onun için uzun sahifeler bağışladığı kayıtları arasında ölümüne ait şu satırları okuyoruz : Köpeğin gazep ateşi gün geçtikçe sirayetini genişletmekte, şiddetli zulüm ve işkenceleri her saat cihanın ömür harmanını yakmakta devam ediyordu. Sultan, memleket büyüklerinin öldürülmesinden müteessir olmuştu. Köpek bunu sezdiği için Sultanın yalnız kaldığı zamanlarda bile yanına daima boynunda asılı kılıcı ile girip çıkıyordu. Sultan şu vaziyetten yavaş yavaş şüphelenmeğe başlamıştı.

Hassa kölelerinden birini gizlice Sivas'ta Candar Karaca'nın yanına gönderdi. Ona, Sadettin Köpek beyin, saltanat erkânını birer birer öldürttüktan sonra şimdi de kemer ve kılıç ile huzura girip çıkmakta olduğunu ve son zamanlarda gösterdiği şiddet ve tahakkümden büyük hayret duyduğunu bildirmekle beraber bir an evvel Köpek hakkında tedbir düşünmek üzere acele gelmesini ısmarladı. Karaca, bu köle ile birlikte, Kubadabat sarayında Sultanla görüşmek üzere yola çıktı.

Köleyi daha evvel Sultanın yanına göndererek kendisi beraber gitmekte tereddüt gösterdi. Gece ansızın Sadettin Köpeğin evine gitti. Köpek, ondan başka kimseden çekinmezdi. Karaca'yı görünce sordu : Sultanla görüşmek için mi geldiniz? Karaca cevap verdi : Ben melikül-ümeranın izni olmaksızın nasıl Sultanın huzuruna varmağa cesaret edebilir ve kendimi Sultanın yakınları arasında sayabilirim. Bundan böyle sığınacak ve yardım dileycek bir makam olarak ancak melikül-ümerayı tanırım.

Karaca bu türlü avutucu ve büyümlü sözlerle Köpeği oyaladı. Köpek, artık ondan emin olmuştu. İşret sofrası kurdurdu, zevka başladılar. O gece Sadettin, Karaca Candara aşırı derecede ikramlar iltifatlar gösterdi. Sabah üzeri beraberinde sultanın yanına götürdü, önce içeri giren köpek Karaca'nın gelmiş olduğunu haber vermiş ve derhal Candarı içeri alarak el öptürmüştü. Köpek gittikten sonra Emiri Meclis, sultanla beraber onun sarayda tertip edilecek içki sofrasına davet edilmesini kararlaştırdılar.

Sultan, Emir Candarın dostluğu şerefine içti, oda kadehini boşalttı. Candar, su dökme bahanesiyle dışarı çıkarak kendi adamları ile Sadettin köpeğin gelmesini bekliyecek, köpek gelir gelmez, bir kılıç darbesi ile âlemi onun şerrinden kurtaracaktı. Şarabını boşaltan Karaca dışarı çıktı, Sadettin görünür görünmez hürmet âdeti veçhile ayakta karşıladı yanından geçtiği sırada başına bir çomak darbesi indirmek istedi, Köpeğin omuzuna rasladı. Köpek elini Karacanın boynuna attı.

Emiri-alem Doğan bey hemen kılıcını sıyrarak Sadettini nişan aldı. Sadettin Köpek can korkusu ile kendini sultanın şaraphanesine attı.

(8) Aynı mehzın diğer bir sahifesinde "Sadettinin emri altında bulunanları fevkalâde gözettiğini ve cömertliği dalgâlı denizlerden, yağmurlu bulutlardan üstün idi. Bütün kaplan huyluluğuna rağmen, dost ve ahabları ile yalnız kaldığı zamanlarda çok yumuşak tabiatlı olurdu, diye tasvir ediyor.

Şarapdarlar onu kana bulanmış bir halde görünce her biri kılıç ve silahları ile üzerine atıldılar, pis canını murdar cesedinden ayırarak cehennemine dibine yolladılar. Köpeğin canı cehenneme gönderilince sultan Gıyasettin, her kese ibret olmak üzere kirli cesedinin yüksek bir yerden asılmasını emretti. Parça parça edilen bedeni vaktiyle sultan Keykubat tarafından köpeğin adamlarından Kemal adında biri namına yaptırılmış olan bir dar ağacına demirden bir kafes içinde astırıldı.

Köpeğin leşinin parçaları henüz orada asılı bulunduğu sıralarda sultan bu halden peşiman olmuştu. Sadettin'in çoluk çocuğu onun leşini aşağı indirmek için sızlandılarsada buna da mücadele etmedi. Köpeğin düşmanlarının belki aşağı indirilen kafesi tekrar kaldırarak yerine astırmaları ihtimali vardı. Kafes gizlice indirilerek leş parçaları Kemal'in akrabaları tarafından gömdürüldü. İBNİ BİBİ'de mütemmim bir ilâveye göre hâdisenin şu surette cereyan ettiği tasvir olunmaktadır.

Sultan Gıyasettin'in rivayet edilen kerametlerinden birisi de şudur : Sadettin köpeğin parça parça edilmiş cesedi, demir kafeste asılı bulunduğu ve halkın onu seyretmek için akın ettiği bir sırada kafes, ansızın yere düşmüş ve bir adamı ezmişti. Sultan bu hâdise üzerine "onun kötü ruhu hâlâ dünyada eserler bırakıyor,, dedi. Sadettin bu suretle feci bir akıbete duçar olmuştur ki, teessüf etmemek kabil değildir. Yalnız, birinci Alâeddin zamanında sanatta pek temiz bir mevkie mâlikdir.

Aynı dereceyi ikinci Gıyasettin gününde (634/1237) ye kadar, muhafaza edebilmiş ondan sonra, hayatını siyasi maceraların seyrine kaptırmıştır. Bazan, sadakatle, doslukla, bazan kavgacı ve enerjik hareketlerle, çok defalar da, adâletle iş görmek yolunda insanları memnun etmeye uğraşmıştı. Fakat, her ne suretle olursa olsun bu hayatın Türk mimarlığında pek temiz ve hususî bir faaliyet devresi vardır. O zamanki imparatorluğun en büyük bir memurunun bir çok maceralarını takip ettikten sonra onlar yanında ve belkide daha yüksek bir sanatkâr hüviyeti şimdiye kadar ihmal edilmiş duruyordu. İşte ben onu yalnız sanat yönünden, burada açık etmiye ve yüze çıkarmağa çalışmış oluyorum.

Vesikalar :

İBNİ BİBİ: Anadolu Selçuki devleti tarihi S. 104.	Ankara 1941
M. Ferit, Emir Celâlettin Karatay (Konya mc.) S. 1902/1906	Konya 1940
Bir heyet, Konya rehberi S. 94.	İstanbul 1339
Bir heyet, Konya vilayeti salnamesi S. 591.	İstanbul 1330
Abdülkadir, Zazadın hanı, Türk Sözü-gazetesi S. 3.	Konya 1334
M. Ferit, Zazatın hanı, Konya mecmuası S. 34/39	Konya 1936
H. Etem, Anadolu'da Selçuki hanları Türk yurdu. S. 186	İstanbul 1914
B. Baki, Anadolu'da Selçuki hanları. Dil Tarih Fakültesi	Ankara 1943
K. Müller, Die Kaerwanserei im Voderen Orient S. 7/33	Berlin 1920
H. Thirsch, Pharos, Antike, İslam und Occident. S. 174/175.	Leipzig 1909
F. Sarre, Reise in Kleinasien — Sommer 1895 S. 147	Berlin 1896

İLİM VE SOSYOLOJİ

BUGÜNKÜ ve YARINKİ CEMİYETİMİZ

YAZAN: M ŞEVKİ YAZMAN

Türkiye, kültür ve hareket bakımından cihanın en mühim bir köşesinde yaşamaktadır, ve onun en ileri milletleri safında yer almak amacındadır. O halde millet hayatında olduğu gibi cemiyet hayatında da en ileri, en doğru, en düzgün şekli bulmak ve kabul etmek mecburiyetindedir. Çünkü ileri bir millet olmanın ilk şartı, ileri bir cemiyete sahip olmaktır. Geri, muvazenesiz, çürük cemiyetten ileri, düzgün, sağlam millet meydana getirilemez.

İleri cemiyetin özelliğini (hususiyetini) şöyle kabul ediyoruz: Kadın erkek, çocuk ihtiyar aynı hakları ve serbestliği haiz, sağlam vücutlu ve fikirli, evvelâ kendi içine, cemiyetine ve milletine karşı sevgi saygı ve onun yetişmesinde mes'uliyet duygusu olan, terbiyeli ferdlerin toplulukları. Ne kadını esir telakkî eden Şark cemiyeti, ne kadını süs ve keyif vasıtası telakkî eden dükkü Garp cemiyeti bizim idealimiz olamaz. Kadın da erkek gibi ve onun kadar düzgün ve sağlam bir dünya görüşüne ve mes'uliyetlere sahip olmalıdır ki çocuğu doğurma ve cemiyeti yuğurma vazifesini hakkıyla görebilsin.

İtiraf etmek lâzımdır ki bu bakımlardan bahtiyar bir maziye, sağlam bir geleneğe mâlik değiliz. Çok değil, daha 30-35 sene evvelsi bu memleketin aydınları, âlimleri, gazete ve kitapları kadınlarımızın peçelerini açıp açmamaları, yani cemiyetin bir uzvu sıfat ve haysiyetile onun içine karışıp karışmamaları doğru olup olamayacağını münakaşa ediyorlardı. Gene ancak bir çeyrek asır evvel binbir şer'i hiylelere baş vurularak açılmış İstanbul Darül-Fünunu'nun kadın kısmında kız talebe ile erkeklerin karşı karşıya gelmeleri ve birbirlerini görmeleri ihtimali o vaktin ileri gelen adamlarının fikirlerini herhangi bir iç poletikadan daha fazla meşgul ediyordu. Bu gün gülünç görünen bu meseleler ancak bir çeyrek asır evvel bütün bir memleket aydınını, devlet adamını işgal eden meselelerdi.

Nihayet kadınla erkeği aynı hakka sahip cemiyetin iki uzvu olarak resmen kabul ve ilân eden Cumhuriyetimizin yirminci yılını ancak bu sene kutlulayacağız. Bu sebeptendir ki bizim cemiyetimizde henüz tam bir kaynaşma görünmez, henüz harem ve selamlık devrinin bazı tezhürleri hâlâ mekteplerimizde, resmî dairelerimizde, hususî veya resmî topluluklarımızda göze çarpar, tıpkı aynı bardak içerisindeki su ile zeytin yağının hareketin durmasını müteakip ayrılmasını hatırlatan

bir kaynaşmamazlık görürsek bunu biraz da tabîî bulmalıyız. Bunu fizikte atalet prensibinin, psikolojide i'tiyad bahsinin, makinada bir hareketden diğerine geçişdeki zorluğun ve zaman yiyişin neticesi gibi kabul etmemiz lâzım gelmektedir. Ancak bu hali tabîî görsek bile inkılabımızın hamlesi, cemiyetimizin bünyesi namına ma'zur göremeyiz, doğru bulamayız.

İnsan: Cemiyet halinde ve cemiyet içinde yaşamaya mecbur bir yaratıktır. Onun kuvveti, başarısı, verimi hep içinde yaşadığı cemiyetin kudretine bağlıdır. Buna karşılık ise cemiyetin verimi, başarısı, eyi veya kötü oluşu kendisini teşkil eden insanların adedinden ziyade bunların arasındaki münasebetin sağlamlığına yani cemiyetin iç örgüsüne bağlıdır. İç örgüsü sağlam olmayan, yani bir kısmı diğer kısmı zararına gelişmiş, sevgi ve saygıya dayanmadan kanunî, yahud geleneğe dayanarak bir kısmının diğer kısmını esir veya kendi hakkından daha aşağı haklara sahip olduğu fikri cârî olan cemiyetler bir türlü dört başı ma'mur milletleri meydana çıkaramıyorlar.

Kadını tam veya yarı esir telakkî eden Şark cemiyetlerinin hepsi bizzat esir birer millettirler. Ana'nın kapalı, cemiyetden tecrid edilmiş olması yalnız milletin yarısını saftan hariç kılmıyor, fakat zihnen gelişmemiş, normal dünya telakkîsine sahip olmayan Ana, eyi oğul da yetiştiremiyor. Hindistan'ın en büyük ıstırapı, sağlam ve aynı hakları haiz bir cemiyet yapısına sahip olamayışdır. En eski medeniyetlerden birisine sahip olan bu memleketin tek millet olamayışının biricik sebebi, cemiyeti arasındaki "kast",lardır. Bunu çok güzel anlayan Garp emperyalistlerinden bir çokları, bir memleketi esir olarak ellerinde tutmanın ilk şartı, bu memleketlerdeki cemiyet yapısını bu garip halinde muhafaza etmek olduğunu pek âlâ takdir ediyorlar ve bunu bir poletika olarak güdüyorlar.

Garp'de milliyetçiliğin ve ilerilemenin temposu da kendi cemiyetleri arasındaki muvazenesizlikleri, aristokrat, demokrat duvarlarını veya buna benzer ayrılıkları çabuk yıkmaları nisbetinde olmuştur. Bu sebeple biz ileri ve tezadsız bir millet olmaya doğru koşarken her şeyden evvel cemiyetimizin bu günkü halini sık sık göz önünde tutmaya ve onu her şeyden evvel ileri götürmeye mecburuz. Tezadsız, bütün unsurları hür, iç örgüsü sağlam bir cemiyet, ileri bir millet olmanın ilk şartıdır. İş bu bakımdan tedkik edilince kâh aile içinde, kâh mektepte ve kâh şurada burada gözümüze çarpacak garip şekiller, şu veya bu tarzda kadını tecrid edici düşünceler bizim tahammül edeceğimiz vaziyetler olamaz. Dâhî ATATÜRK ve arkadaşları bir çeyrek asır evvel bu noktayı nasıl vuzuhla görmüş ve ilk konu olarak bunu ele almışlarsa, aynı işi, bu gün biraz daha hızla ileri götüren Cumhuriyet Türkiye'si de aynı görüşü daha büyük bir ısrarla ta'kip edecektir.

Bizim için ârızî olan, millî vasfını aslâ taşımayan kapalı cemiyetin tasfiyesi işinde şimdiye kadar aldığımız yolu küçümsemiyoruz. Hele Cenup hududumuzun ötesine geçerek hâlâ yaşamakta olan eski, kapalı cemiyeti gördüğümüz zaman 25 senede aldığımız yolun büyüklüğü gö-

zümüzün önünde daha fazla canlanıyor. Fakat bu düşünce bu hızı bize yeter gösteremez. Bütün müesseselerimizle, mekteplerimiz, Halkevlerimiz ve resmî müesseselerimizle geri ve kapalı cemiyet şeklimizin son eserlerini ortadan silip süpürmeye son hızımızla çalışmaya mecburuz. Şehirlerin ve kasabaların arka mahallelerinde hâlâ tünemiş bulunan umacı kıyafetli kadını hazmedemeyiz. Kolları sıvalı mektep kızlarımız gibi bütün kadınlığımız da el birliğiyle cemiyetin ve milletin yükselmesi ve ilerlemesi fa'aliyetine katılmalıdır. Köyde serbest serbest dolaşan kızların yanında, hâlâ esir manzarasını taşıyan kadın olduğunu unutmamalıyız. Köy muhtarı, Nahiye müdürü kadar, her Türk münevverinin içinde bu bir derd olarak kalmalıdır. Biz bu kadınlığımızın İngiliz hava defî bataryalarındaki kuvvetler gibi vatan hizmetine koşmadığına acımasak bile, bu çeşid kapalı kadının yetiştireceği çocuğun bu günün adamı olamayacağına kani' olarak içimiz sızlar.

Milletlerin hayatı cemiyetlerin iç örgüleri ve unsurlarıyla orantılı (mütenasip) olarak gidiyor. Millet bünyesini kuvvetlendirmek ve ilerletmek için cemiyet şeklini insanî şekle sokmak zaruretindeyiz. Her şeyden evvel bunun için duramayız.

Şimdiye kadar aldığımız yola bakarak ilerisi için ümidli olmakda haklıyız. İki unsur; Türk milleti ve Türk toprağı bize bu ümidi vermektedir. Dünyanın en eski medeniyetini kurmuş olan anlayışlı, kabiliyetli, taassubu bulunmayan, eyiden ve güzelden anlayan ve onu seven milletimiz dünyanın en eski ve büyük medeniyetlerinin meydana geldiği bu toprak üzerinde yeni Türk cemiyetini ve medeniyetini de sür'atle kuracaktır ve kurmaktadır. Bu kabiliyet onda fazlasiyle mevcuttur. Elverir ki biz aydınlar ferdleri hür, birbirini seven ve sayan, millet menfaatını ve ülküsünü her şeyden üstün tutan bu cemiyeti yaratma işini en baş hedef tutalım. Boynumuzun borcu olan bu vazifeyi hiç bir zaman gözden kaçırmadan ta'kip edelim. İşte bu yazının maksadı bu borcu bir kerre daha gözlerimizin önüne koymaktır.

HUKUK İNKILABIMIZ

ve

MİLLÎ HUKUKUMUZUN İSTİKBALİ

YAZAN: MİDHAT ŞAKİR ALTAN

Orta zamanın sonlarıyla yeni zamanın başlarında askerî ve siyasi iktidarıyla, XVI. cı asırda feodal sistemden yeni kurtulmaya başlayan, avrupalılara karşı henüz üstün vasıfta kalan Osmanlı imparatorluğu, XVIII. ci asrın sonlarında bu üstünlüğünü kaybetmeye ve gerilemeye başladı.

İmparatorluğun avrupalılarla kültürel ve iktisadî sahalardaki temaslarının azlığı, onun görüş hudutlarını azaltmışdı; bu suretle iç buhranların, sürekli yenilme ve gerilemelerin, tabii olarak, sebep ve menşeleri de bu dar görüş içinde aranıyordu. Buna mukabil, feodalitenin sona ermesiyle, kuvvetli merkezî hükûmetlerin teessüsü, rönesans, reform, ve dîni ıslahat temayülleri, sanayi' ve coğrafyadaki ihtira' ve keşifler sebebiyle vukubulan iktisadî ve malî genişlemelerle serpilip gelişmeye yönelen Avrupa, Burjuva cemiyetini yepyeni bir hukuk telakkisi ile kurmaya uğraşüyor, siyasi rejimler, mutlak şekillerini yavaş yavaş yumuşatarak ferdî tabii hakları tanıyor, dolayısıyla şahsî teşebbüs ve faaliyetlere inkişaf imkânları husul buluyor.

İngiltere meşrûfî bir sisteme doğru ehemmiyetli adımlar atıyor, 17 ve 18 ci asırlarda iktisadî, siyasi ve felsefî doktrinlerin te'sirleriyle bazı Avrupa devletleri daha ileri giderek Demokrasi'ye teveccüh ediyorlardı.

Hürriyet ve demokrasi ideolojisi, bir fikir hareketi halinde kütleleri sararken objektif hukuk sahasında da (tabii haklar) doktrini, açık ve tam şekilde, formülünü bulduğu 1789 inkılabıyla her tarafta yeni bir nizam ve cemiyet iştihak ve arzusunu ateşliyor; ve bu arzulara fi'li bir inkişaf seyri veriyordu.

XVIII. ci asrın sonlarına doğru böylece cemiyet, ferd, devlet ve hukuk telakkileri derin ve geniş bir değişme içinde idiler.

Bütün bu gelişmeler ve ilerlemeler karşısında ise Osmanlı imparatorluğu eski bir hukuk sisteminin prensiplerile üstünlük kıymetlerini mütemadiyen yıpratmış, bünyevî sarsıntılar geçiriyordu.

Bu sarsıntıları, zaman zaman görülen, durdurma teşebbüsleri, şahsî veya mevzî kalmaktan ileri geçemiyor; ve dar bir görüş hududu içinde alınan tedbirler de zaman geçtikçe sathîleşiyorlardı.

Çünkü imparatorluğun yanı başında onun ferd, devlet ve cemiyet anlayışlarına yabancı ve bambaşka bir âlem yükseliyordu. Bu âlemin dinamizmi, yeni bir hukuk tefekkür ve felsefesinin hayatiyetinden geliyordu. Bu dinamizm, imparatorlukça meçhuldü, binaenaleyh yapılan ıslah teşebbüsleri de Böylece verimsiz kalıyordu.

Ferdin ve devletin münasebetlerini, hak ve vecibelerini yeni bir hukuk ile tanzime uğaşan avrupaya karşılık, imparatorluk el'an bir orta çağ hukukiyatına dayanıyor ve bu hukuk sistemine yaratıcı bir ruh da aşılayamadığı için tecanüssüz bünyesinde tatmin edici ve müşterek bir hukuk ideolojisi doğmıyordu; ve maalesef onun hukukî tefekkür temülleri (icthat kapısı kapalıdır) formülünün hayatiyetten alıkoyucu dar sınırları içinde değişen hayat ve dünyayı ta'kiyb edemiyordu. Bunun neticesidir ki, ıslahat teşebbüsleri aynı prensip hükümlerine bağlı kaldıkları için her defasında fâsit bir daireye düşmekten kendilerini kurtaramadılar.

(1830) da Rusya'dan dönen Kapudan-ı-Derya Halil Paşa'nın «Rusya'dan avdet ediyorum, avdetimde her zamandan ziyade kani' oldumki eğer Avrupayı taklide müsâreat etmezsek bizim için Asya'ya dönmek mecburiyetinden başka çare yoktur. (1)» sözü imparatorluğun, muhakkak değişen bir dünya karşısında bulunduğunu acı, fakat kat'i ve açık bir ifade ile ihtar ediyordu. Paşanın sözlerinde avrupayı taklid ve avrupaya imtisâlin hangi cihetlerden olacağı tasrih edilmemişti. Ancak bu sözlerden anlaşılan cihet, o tarihte avrupayı taklidetmenin zarurî olduğunun katiyen hissedilmiş bulunmasıdır. Bu vuzuhsuz hissin bir müddet sonra tanzimatı hazırladığını görüyoruz. ancak Avrupa ve Osmanlı cemiyetlerinde görülen ma'kûs hallerin menşesi ve sâikleri, her iki cemiyet bünyesinin tâbi olduğu şartlar, ve avropada olduğu gibi Osmanlı cemiyetini, içinde yaşadığı iç ve dış buhranlardan sökü� çıkarcak en kuvvetli hamlenin, cemiyetin hangi cephesinden ve meselesinden başlayacağını belirtilememesidir ki aynı vuzuhsuzluğu tanzimatta da devam ettirdi. Tanzimat, tabii hukuk doktrininden ve Fransız inkılâbından az çok müteessir olmasına rağmen yeni bir hukukî tefekkür yaratmadı; daima te'lifçi (eklektik) ve (oportünist) kaldı. Tanzimatın bu tereddüdü, te'lifçiliği, hem şarklı kalmak, hem Garplı olmak gibi ikili bir temayülden uzaklaşamayan zihniyeti onu, teşebbüslerinde daima total bıraktı. Medresenin yanında mektep, müsbe' ilimlerin karşısında naklî ilimler, Kadı'nın karşısında Hâkim... Şarklı ve garplı hukuk ve fikirler mücadelesi tanzimatı daha filiz iken yıprattı. Ondan sonra aynı düşünceye sadakatle neşredilen «ferman»lar ve «hat»lar da bütün eyi niyetlere rağmen bu filizi yeşertemediler.

Eski hukukî kıymetlere göre kurulmuş bir cemiyet yapısında yeni

(1) Türkiye ve Tanzimat . Ankelhard, S. 6. Türkçe tercemesi.

kıymet telakkilerinin yan yana barınmasına imkân yoktu. Ne eski hukukî sistemde esaslı ve fikrî bir ihtilâl ve inkılâp yaratılarak o, yeni bir dünya görüşü seviyesine getirilebilmiş, ve ne de onu bertaraf ederek diğer bir hukuk sistemi istiâre olunabilmişti. Bu keşmekeş, Meşrutiyet devrinde de sürüklendi; ve Millî devletin kuruluşuna kadar devam etti.

Millî inkılâbımızın hususiyetlerinden biri de bu görüş yerine müsbet ve reel bir hukukî zihniyet getirmesidir. Bu itibarla hukuk inkılâbımız, yeni devlet ve cemiyetimizi radikal bir tahavvüle kavuşturmuş; ve Millî hukuk tefekkürümüze yep yeni bir ufuk açmıştır. Onun avropalı kisvesi ve garplı tekniğiyle yeni yaşayış nizamımıza getirdiği şey; işte bu geniş tefekkür ufkudur. Bu ufuk, bizi muasır bir Türk hukukunun teşekkülüne doğru götürmektedir.

(1926) da başlayan hukukî istiâre ve kanunlaştırma fa'aliyetimiz, bu güne kadar tatbikatta ve objektif hukuk sahasında elde ettiği neticelerle bir hukuk laboratuvarına yetecek malzeme vermiş bulunuyor.

Hukuk edebiyatımızın da gittikçe artan çeşitliliği bu laboratuvar mesaisini kolaylaştıracak âmillerdendir.

Hukukî tefekkürümüzün yeni teknikle çalışacak ve işleyecek bir seviyeye gelmesi, Millî hukukumuzun inşâî cebhesini hazırlama bakımından çok ehemmiyetlidir. Bu yerli malzemenin muasır hukuk tekniğiyle işlenmesi ise yirmi yıla yaklaşan hukuk inkılâbımızın beklenen ve istenen bir hareketidir.

Bu hareketin yardımcı tarihî materyel ve dökümanlarımızda ihzâra çalışmak, Türk ve Türk—İslâm hukukuna aid derli toplu bir literatür ve hattâ bir arşiv vücade getirmeğe çalışmak hukukta da kendimizi bulmayı temin edecek; ve hukukî tefekkür hayatımızı tamamlayacaktır.

Konya 29/6/1943

EDEBİYAT

Ş İ İ R Ü Z E R İ N E

ALİ RIZA ÖZKUT

Konya maarif müdürü

Terazi veya metre ile ölçülen nesnelerden birini sözle başkalarına tanıtmak istersek onu tarif etmek hiç te güç olmayacaktır. Meselâ Pirinç ne demektir? Yogurt neye derler? Tül nedir? Kadife nasıl şeydir?... gibi sorulara birer çırpıda ve kolayca cevap verebiliriz. Hele bu sorular ilmi cevaplar aramak tasasından doğmuş değilse tarifi daha kolaydır.

Bildiğimiz maddeleri bilim dili ve ölçüsü ile tarife kalkarsak kolaylık biraz eksilse de baş ağrıtaacak bir güçlük yüzyüze kaldığımız söylenemez. Meselâ suyu, kimyacıların, balığı zoologların bildiği ve beğendiği yolda yapacağımız tarifler, geliş güzel söyleniverecek cinsten, bir kolaylık arzetmezse de üzerinde uzun boylu çekişeceğimiz çetin şeyler de olmazlar.

Maddeleri bırakıp bunların vasıflarına geçince tarifte zorluk ve örtülülük daha ziyade artar: Isı ne demektir? Renk nedir? Elektrik nedir? Kuvvet nasıl şeydir? denirse cevapların doğru ve akla uygun olması için biraz daha dikkat ve emek vermek zorundayız. Bununla beraber biraz dikkat ve biraz fazla emek, bizi üzerinde anlaşılmamış güç olmıyan bir takım tariflere kavuşturabilir.

Maddelerin ve vasıfların destekleri olan cevhere kadar çıkarda genel olarak madde nedir? Kuvvet nedir? Ben ne demektir? Öz neye derler? Özge nasıl şeydir? Varlık ne demektir? sorularına cevap ararsak, tarif yapmakta uğrayacağımız güçlükler son kertesini bulur. Bunlarla beraber ince düşünceler sonunda bulabileceğimiz tariflerin çok defa sağ duyumuzun hemencecik verdiği tanımlara uygun düşmesi ve besbelli bir şey olarak içimize doğan hüküm ve bilgileri ayrıca söküp çözmeye muhtaç bulunmayışımız bu zorluğu yenmekte işimize çok yarar. Meselâ (ben) in tarifini yapacak olan bir kimse için bu kavramda bir şuur ve bir sınır anlamı bulunduğunu kestirmek ilk iştir. Şuuru olmıyanın, kendisini başkasından ayırt-etmesini bilmiyenin kavrayabileceği bir benlik olamaz. Ben'in ne olduğunu tarif güçse de bir taştta, bir ağaçta, bir akar suda bir benlik bulunmadığını kestirmek kolay olur. Ben kavramının içinde bir şuur ve şuurlu her bütünün dışında da bir sınır bulunduğunu düşünmek, başka tariflere hacet bırakmıyacak şekilde, bize besbelli görünür. Hepimiz için besbelli olan kavramlara dayana dayana yapılacak tarifler bizi birbirimizle anlaşmaya götüren tek akıl yoludur. Bilgilerin en yükseğine bu besbellilerin basamağından çıkabiliriz.

Şiirin ne olduğunu ararken bizden beklenen doğru tarifi vermek kolay olmadığı gibi bu doğru tarife yükselecek basamaklar da hemen ayakımızın altına konulmuş gibi görülmüyor. Şiir nedir? sorusunun istediği cevaba yükselmek için, ne olduğunda hiç şüphemiz olmıyan basamakları sayıp dökmek yolunda denemelere girişmektense nelere şiir denmediği yani şiirin ne olmadığı hakkında kendimizi yoklamaya çalışalım.

Bir kere şiir dediğimiz her şeyde bir güzellik bulduğumuza, fakat güzel dediğimiz her şeyde mutlaka bir şiir vasfı aramadığımıza işaret etmek gerektir. Bir bahçe, bir çiçek, bir böcek, üzerinde otomobilimizin uçar gibi koşabildiği düz ve engebesiz bir yol, iştihamıza cevap veren bir tabak yemek, burnumuza hoş gelen bir koku güzeldir de şiir değildir. Buna karşı:

Bir hilâl uğruna yarep ne güneşler batıyor?

Mısraında en yüksek derecede bir şiir değeri bulduğumuz halde vatan yolunda tatlı canını verenlerin toprağa karışan maddî yığınlarında seyre değer bir güzellik bulamayız. Bir kesik baş bize ancak korkunç bir manzara gösterir ve içimize derin bir can çabası düşürürken Haşim'in batmak üzere bulunan güneşi bir kesik baş halinde göstermesinden şiir tadı alırız.

Kimi defa güzel bir resme, tabiatın bir manzarasına, iyi döşenmiş bir odaya, mânalı bir bakışa, çok yakışmış bir tuvalete hattâ iyi pişmiş nefis bir yemeğe şiir dendiği olur. Fakat buradaki şiir sözü "şiir gibi," anlamadadır. Bir benzetme, bir hatırlama bildirir. Biz şiiri daha çok ve genel olarak sözlü ifadede ararız.

Söylenen her sözün şiir olmadığını kim bilmez. Söz vardır dinlemeye bile değmez. Söz vardır baş ağrıtır; can sıkar. Yine söz vardır öğrendirir, söz vardır hiç anlaşılmaz fakat söz olur, tatlıdır; söz olur, ruhu sarar; söz vardır kanat, söz vardır can verir.

Gerçi tek bir bakıştan, edalı bir duruştan, bir kaş çatış, bir dudak büküşten, bir yığın sözün hattâ bazen bir kitabın anlatabileceğinden çok fazla mânalar çıktığı olur. Meselâ Nedim'in:

*Nâzdan hamûşsun; yoksa zebanın duymadan
İstesen bin dâstan söylersin ebrûlarla sen !*

beyitinde söylediği gibi kaş göz işaretinin binbir dâstan söyleyebileceği haller vardır. Bununla beraber dilin bile duymıyacağı bu kaş - göz destanının bini bir araya gelse, bize Nedim'in bu tek beytinin anlattığı şiiri söyleyemez. Şiiri bir anın ifadesi olan bir jestle sığdırmanın imkânı yoktur. Biz şiiri ölmez eserlerin en ölmezi olan sözde arıyoruz.

Şiir sözde midir? Yoksa söylenişte mi? Onu lûgat kitaplarında arayanların asırları dolduran boş emekleri engin karanlıklar içinde bir ateş böceğinin varlığı kadar bile iz ve değer taşımamıştır. Parlak sözü lûgat kitabının yaprakları arasından almak isteyenler şiir âlemine mânasız gürültülerden başka armağan getirememişlerdir. Şiir kelimelerin ne gü-

rültüsünde, ne hecesinde, ne azlığında, ne çokluğunda değil, yerinde, şeklini almadan önce nasıl olacağı söylenemiyen ve ağızla değil gönülle, kulağa değil benliğimize söylenişindedir. Şiir mânası lûgatların tarifindekini çok aşan, içi ruhun, zekânın ve heyecanın aydınlığı, sıcaklığı, rengi ve kokularıyla her defasında yeniden dolan bir söylenişin adıdır.

Söze bu söyleniş değeri katan, lûgatın sözünü sanatın şiiri haline getiren mucizenin sırrı nedir acaba? Bir cam parçasında, görülmeyen güneşlerin çeşitli rengini yakan aydınlık nereden geliyor? Bunu sözlerin ölçüsünde yani vezin dediğimiz şeyde bulanlar var. Fakat dizi dizi belli kalıplara dökülerek, sonlarına uygun sesler getirilen sözlerin hemen şiir oluvereceğine inanmamıza imkân bulunmadığı gibi alışık olduğumuz belli ölçü ve kalıplara girmeyen söz dizilerinin şiir olamayacaklarını düşünmenin de mânası yoktur. Sıra sıra dizilmiş ölçüsü, ayağı yerinde yavan sözler olduğu gibi yapma kalıplardan hiç birine girmedigi halde aydınlığında bize yepyeni, bambaşka mâna ve duygu ülkeleri açan söz tertipleri de pek güzel birer şiir olabilirler. Nâbi'nin Hayriyesinden sayfalar okuyarak şiirin zerresine rastgelmediğimiz halde Füzulî'nin Hadikatüssüada'sında, Şikâyetnamesinde şiirin bize tanıttığı tadı bol bol bulabiliriz. Sözün kısıası söze şiirin rengini veren gizli ışık seslerin hece ölçüsü ile bu hecelerin küme küme sıralanmasından ve son seslerin ahenginden gelme değildir. Çünkü bunlar olmadan da şiir bulunabiliyor. Bunlar varken de şiir bulunmıyabiliyor.

Şiirin özünü onun yüzünde görenler Edebiyat kitaplarının uzun uzun anlattıkları söz sanatlarını yani beyanın tekniğini şiirin kendisi veya şiir dediğimiz büyüün tılsımı gibi kabul ederler. Şiirin bize bir çok beyan sanatlarının penceresinden baktığı doğrudur. Fakat biz sevgilimizin, arkasından bize baktığı pencereye değil, pencere veya peçe arkasından yahut çıplak gözle bize bakan güzele vurgunuz. Bir heykeli, bir yapıyı, bir besteyi sanat eseri yapan şey nasıl mermer, tunç, tahta, taş, demir, ses ve sükûndan ibaret değilse sözü şiir yapan şey de ne heceler ne de mecazlar ve beyan tekniğidir.

Büyük Hâmit şiiri dolup dolup da boşanamamakta, duyup duyup da söyleyememekte bulur. Duyulup da söylenemiyen, yaşanıp ta dile getirilemeyen şuur hallerinde şiirin bütün gizli kaynaklarının toplu olduğu doğrudur. Yangın alevleri içine başka bir alev atılışı ile dalarak yavrusunu kurtarmaya koşan bir annenin vahşi cesaretinde, aldığı torpil yarasından suların hücumuna uğrıyarak hızla batan gemisini bırakıp bütün arkadaşları gibi kurtulmak çaresi arayacağına gerçek ve yakın olan ölümünü karşılamak üzere dudağındaki tebessümle kamarasına çekilen deniz subaylarının kararında ve hareketinde en yüksek derecede bir şiir hali bulunduğu şüphe yoktur. Fakat ifadesini bulmıyan bu şiir, yazılmamış rüyaların destanı gibi yalnız onu görenlerin şuurunda kalmıştır. Ve herkesin her zamanın aynasında yansıyamaz. Biz ifade edilemeyen şuur hallerine şiir demiyoruz. Şiiri beyan içinde her kulağa yönelmiş sözlerin sesinde aramıya mecburuz. İnsan konuşmadan artist olabilir. Fakat şâir olamaz.

Şiiri sözün maddesinde izah edemiyenler onu mânada ararken bu mânayı bazen ifade edilecek eşyanın tabiatı, içyüzü, özü olarak, bazen bölümler arasındaki birlik, ahenk, yakışık olarak, kimi defa da benliğimizin eşyanın aynasına vuracak bir tecellisi, bir dâva, bir karakter, bir mizaç yahut bir sürü ruh intibaları halinde görmüşlerdir.

Bir Fizik kanununun, bir mantık kaidesinin, bir Geometri hakikatinin, bir Ekonomi prensibinin en az ve uz söz malzemesiyle ifade yahut birine karşı taşıdığımız duyguları en açık ve ölçülü kelimelerle eda etsek boş bir davayı ömrümüzün sonuna kadar benimseye benimseye tekrarlasak, bir saçmayı dilimizden düşürmesek.... yalnız böyle yaptığımız için şiir söylemiş olamayız tabii.

Gerçi maddesiz şiir olmaz. Söz dahi bir madde bir malzeme demektir. Fakat şiirde maddeye konan ve onu aşan bir şey vardır.

Gerçi şiir sözün düzeni içinde, şeklinde tecelli eder fakat söze verilecek şu veya bu düzen, şu veya bu şekil, sözün bütünüyle onun parçaları arasındaki şu veya bu nisbet kelimeler arasından şiirin bize güler yüzünü göstermek için elvermez. Şiirde madde, şekil parçaların birleştiği bir bütün, konuşanın anlatmak istediği bir iç varlığı, bu iç varlığı bize aksettirecek bir tabiat parçası vardır fakat şiir bu malzemenin ne her birinde ne de hepsindedir. Güzel bir nağme ne çalgıda, ne ona ses veren solukta, ne de hattâ solukla çalgının her ikisindedir. Güzel bir nağme çalan ruhun çalınan alette veya nota işaretlerinin delâleti içinde kendini gösteren yaradış kudretindedir. Bu yaradış yoktan varetmek demek olmasa da varı, yepyeni bir şekle sokmak demek olacağı için herkesin işi değildir.

Füzulî'nin :

*Öyle zaif kıl tenimi firkatinde kim
Vaslına mümkün ola yetürmek sabâ beni*

*Min can olaydı kâş meni dîlfikâarda
Ta her biriyle bir kez olaydım fedâ sana*

*Ne yanar kimse banâ ateşi dilden özge
Ne açar kimse kapım bâdı sabâdan gayrı*

Nedim'in :

*Güllü diba giydin amma korkarım âzâr eder
Nâzeninim sâyei hâri güli dibâ seni*

yahut

*Natüvanım şöyle çeşmin hasretinden kim gehiy
Sâyei müjgânı ahû payimal eyler beni*

beyitlerinde geçen kelimeler, kullanılan ölçüler hep belli ve ortalık malı şeylerdir. Bu ölçü ve kalıplara uygun olarak yazılmış, içinde bu kelimeler geçen sayısız beyitler arasında bunlara üstün bir değer, bir şiir lezzeti veren şey kelimelerin şekil ve ölçünün menşurundan geçtikten sonra yepyeni bir renk altında parlayan insan benlikleridir. Toprakta elmas arıyanlar gibi biz de sözde, şekilde, ölçüde işte hep bu benlikleri, bu ruh parıltılarını arıyoruz. Ne anlatılacak konu, ne anlatmak için kullanılması bir zaruret olan vasıta hayranlığımızın asıl hedefi değildir. Asıl hedefimiz sözde konuşan ruhu bulmaktır. Sözü söyleyenle dinliyenin her buluşmasında aradığımız, her defasında bize eskidiğimizi zalim bir ısrar ile haber veren ve sanki yaşayışımızın mânasız bir şey olduğunu bize düşündüren tatsız tekrarlar değil, görünce yeni bir ufka bakıyormuşuz, hayata yeniden doğuyormuşuz hissini veren yenilikler, yahut eskilerin görülmedik yepyeni bir ışık altında bize gülmesidir. Aynı kuyuya dalıp çıkan kovalar gibi bize başkasının söylediğini tekrar eden ağızdan kulaklarımızın umduğu ve beklediği bir nağme yoktur. Yaşamak, aramak demektir. Hep yeni şeyler arıyoruz. Aynı yüze bakmak gibi, aynı besini yemek, aynı türküyü söylemek, aynı duaya el açmak ve ömrümüzü bu tekrarlar içinde geçirmek çok can sıkıcıdır. Aynada sık sık kendi yüzümüzü görmekten bile hoşlanmayız. Elbise ve tuvalet değiştirmek kendimizi herkesten önce kendimize biraz başka bir insan gibi göstermek ihtiyacından doğar, tabiatın birbirine benzeyen hep bir örnek manzaralarından kurtulmak için durmadan yer değiştirmek kolay bir iş değilse onları bir menşurun süzgeçinden geçirip öylece seyretmek, bir teselli ve bir ihtiyaçtır. İşte tabiatın, ruh dediğimiz bu esrarlı menşur arasından bize bildiğimizden ve alıştığımızdan başka türlü görülmesini sağlayan ve bizi ufkumuzun duvarlarıyla çevrili itiyatların hisarından kurtarıp görünmez kanatlarla gündelik varlığımızın ötesinde yeninin cennetine ulaştıran bu kuvvet, bu hamle, sözlerin bilinmez füsünundan gelen bu tatlı duyuş hamlesi şiirdir.

Cevherinde bir nevi yaratma mucizesi saklı olan bu hamlenin ne şekli tarife, ne şartları tayine sığar. Şiir acıya ve gözyaşına da, öfke ve kine de, neşe ve gülüşe, ümit ve inana, yeis ve inkâra da aynı derecede aşınadır. Onun âlemine gülerek te, ağlayarak ta dalabiliriz. O saadetle de, felâketle de, özdeştir.

Herşey gibi şiirin de enginlik, derinlik ve yükseklik dereceleri vardır. Herkese açık olan şiirler olduğu gibi az kimsenin ufkuna sığan şiirler de vardır. Düşündüren şiirler vardır. Atılan bir merminin sert bir hedefde patlaması gibi çığlık, feryat uyandıran şiirler vardır. Serinlik veren şiirler vardır; yakan şiirler vardır. Şiir vardır söyler; haykırır; şiir vardır, sadece telkin eder. Şiir vardır birkaç sözde; Şiir vardır cesette can gibi eserin bütününde. Hasılı şiir, içinde ruhumuzun aksettiği bir aynadır ki ona bakarken ayrı ayrı renkte hep kendimizi görürüz. Şair bize kendi ruhunun aynasında yine kendimizi seyrettiren sihirbazın adıdır.

Onbeşinci Asır Ortalarında
İSTANBUL'DA BİR TÜRK BİLGİNİ
HIZIR BEY
Hayatı ve Eserleri

YAZAN : ABDULKADİR ERDOĞAN

I

İki şeyden birini tercih etmiyerek tesviye eylemek manasına gelen adaletin Osmanlı Tarihinde çok kıymetli örnekleri vardır. Eskiden Mekteb-i Kuzat ve Mekteb-i Hukuk gibi müesseseler bulunmadığı için hakkı ihkaka memur olanların hep medreselerden yetiştiğini ve diğer hükümet şubeleri olmadığı için de her idarî zümrenin işini görenlerin Kadı'lar olduğunu kabul etmek artık bir hakikat haline gelmiştir. Medreselerin son devirlerde uğradığı inhitat derekelerini gözönüne alarak buralardan yetişen büyüklerin varlığını inkâr etmek çok insafsızlık olur. Osmanlı Tarihinde öyle yüksek hâkimler ve hukuk âlimleri gelip geçmiştir ki onların tuttuğu adalet yolu bugün bile az çok örnek olmaya lâyıktır. Eğer bunların haltercemelerini ve adalet yolunda gösterdikleri hususiyetlerini birer birer sıralayacak olursak cildlerle eserler vücade getirilebileceği muhakkaktır. Biz burada fetihten sonra İstanbul'un ilk kadılığını üzerine almış olan Hızır Bey'in hayat ve eserlerine dair yeni bir tetkikimizi arz etmek istiyoruz:

Hızır Bey 810 senesi rebiülevvelinin ilk günlerinde (Miladi 6 Ağustos 1407) Sivrihisar'da dünyaya gelmiştir. Sivrihisar adını almış olan Anadolu'da bir kaç köy ve kasaba vardır. Hızır Bey'in Ankara'nın 135 Km. cenubi garbisindeki Sivrihisar adlı kaza ile ilgisi olduğu söyleniyorsa da bu hususta kat'i bir hüküm vermek için bu gün elde sağlam bir vesika yoktur. Vaktile Akşehir'e bağlı Sivrihisar adını taşıyan bir köyün mevcut olduğunu ve sonraları onun münderis bulunduğunu söyleyenler vardır. Bizce onun elyevm Sivrihisar adını taşımakta olan kasabaya lzaferinden ziyade Akşehir civarındaki münderis Sivrihisar ka-

saba ve ya köyüne nisbeti daha doğru gelmektedir (1). Ötedenberi tarihçilerin birleştikleri bir hakikat vardır ki o da babasının Sivrihisar kadısı olduğu ve adının ise Celalüddin bulunduğu. Anası da meşhur Nasrüddin Hoca'nın kızı olmasına göre (2) Akşehir ile alâkası olan ceddinin memleketi civarındaki inkiraz bulmuş Sivrihisar kasabasından zuhur etmesini tercih etmek çok yerinde olur. Mevlevî kaynaklarına göre Mevlâna dergâhı postnişinlerinden Çelebi Emir Âlim'in ahfadından (3) sayılan Hızır Bey'in, eğer bu rivayete doğru nazarı ile bakılırsa, baba tarafından ceddinin Emir Âlim ad olunması da onun Konya'lı olmasına ihtimal verdirebilir. Şu halde anası tarafından Nasrüddin Hoca'nın ve babası tarafından ise Çelebi Emir Âlim'in torunu olmak üzere rivayetleri tevhid etmekte ve doğduğu yerin de Akşehir Sivrihisarı olduğunu kabul eylemekte bir dereceye kadar isabet etmiş oluruz. Gerçi zamanımız tarih bilginlerinden bazıları onun Nasrüddin Hoca ahfadından olduğunu kabul etmemekte (4) ve Nasrüddini ise Selçuklu devri vezir-

(1) Nasrüddin Hoca'nın tesbit edilmiş bazı latifeli kıt'alarında Sivrihisar yerine "Sivriler," kelimesi kullanıldığına göre Akşehir civarında vaktile Sivriler adı ile bir ufak köy bulunduğu ihtimal vermekteyiz. Diğer Sivrihisar kasabası, Nasrüddin Hoca'nın memleketi değil, damadı ile torununun memuriyet verdiği bir kasabadır. Bu itibarla her ikisinin de Sivri kelimesini muhtevi bulunması dolayısıyla bu köy ve kasaba adları yekdiğerine karıştırılmış ve hatî bazı eserlere "Sivrihisar," değil, "Sifrihisar," şeklinde de geçmiştir (Ahmet Vefik Paşa, Lehce-i Osmanî, 1306 ikinci tabı, cilt I, S: 459). Meşhur şâir Eşref'in cedit olan Vayaköylü Es'ad efendinin Nuhbe şerhinde tesbit ettiğine göre bir gün Nasrüddin Hoca Sivriler mevkiinde ziraatle meşgul iken kendisiyle mübahase etmek için dokuz softa yanına gelmiş ve Hoca merhum ile mübahaseye girişmek istemişlerdir. Hoca bunları ilzam edip makhuren arkalarına dönerken bir kısmı Hoca'nın kemalini itiraf ile nezdinde kalmışlar ve bu vaziyete göre Hoca'dan farsça bir kıt'a tanzimini rica etmişlerdir. Hoca irticalen :

Reftem becaı Sivriler
 Gördüm dokuz kurd amedend
 Bir kaçını batırladım
 Bir kaç hâlâ mirevend

kıt'asını farsça olarak söylemiş, gidenleri bir şeye benzettiğini bu suretle anlattığı gibi yanında kalanlar hakkında da latifesini esirgememiştir. Şimdi bu kıt'adaki Cay-i Sivriler "Sivriler yeri," dediğine göre bu meşhur Sivrihisar kasabası olmaktan ziyade o tarihlerde bu adla yadedilmiş küçük bir köy olduğuna inanmak çok uygun gelmektedir. Velede Çelebi İzbudak'ın evvelce neşrettiği "Letaifi Hoca Nasrüddin," adlı kitapta yukarıdaki kıt'adaki Sivriler kelimesini "serviler," olarak kaydettiği görülmüştür, ayrıca yine kıt'adaki "kuyruklarını kopardım," mânasına gelen "batırladım," kelimesini de "yatırladım," şeklinde tesbit eylemiştir (S: 21).

(2) Nasrüddin Hoca'nın iki kızından birisinin kime verildiği belli değilse de diğerini Kadı Celâlüddin'e tevzic eylediği ve ondan da Hızır Bey'in dünyaya geldiği birçok tarihçilerin kabul ettiği bir hakikattir.

(3) Sakıb Dede, Sefine-i Nefise-i Mevleviyan, Mısır tab'ı, 1283, kısmı evvel, S: 119.

(4) Nasrüddin Hoca'nın, Hızır Bey'in cedit olduğuna dair İsmail Belîğ Efendinin kaleme aldığı Güldeste-i Riyad-ı İrfan gibi bazı eserlerde imalar mevcuttur. Fakat bunun en sağlamı Fatih Mehmed Devrini de idrâk etmiş olan Lâmiî Çelebi'nin bir Konya'lı Hoca ile Sinan Paşa arasında geçen bir hikâyeyi letaifnamesine geçirmesidir.

lerinded Nâsirüddin namında latifeci bir zat olmak üzere saymakta ısrar etmekte iseler de dayandıkları esaslar bu gün bizi tatmin etmekten oldukça uzak bulunmaktadır. Fatih Mehmed devrini idrâk etmiş olan Lâmiî Çelebi'nin Letaif namındaki gayri matbu' eserinde bilmünasebe yazdığı bir hikâyeye göre Hızır Bey'in Nasrüddin Hocanın torunu olduğunda tereddüde mahal kalmamış olur. İsmail Belig Ef. "Güldeste-i Riyad-ı irfan" adlı eserinde onun oğullarından bahsederken Nasrüddin Hoca'nın 1408 (H: 811) tarihinde vefat ettiğini ve evlâdından ikisinin de Bursa'da medfun bulunduğunu kaydetmiştir ki bizim için mühim bir kayıt sayılmak icab eder. Timur'un Anadolu'yu istilası sırasında Nasrüddin Hoca ile mülâkatına dair halk dilinde söylenmekte olan hikayelerde tarihî hakikatlere kat'iyen aykırı addedilemez. Bu itibarla Nasrüddin Hoca'nın Yıldırım Bayazid devrinde yaşamış olduğu kabul edilebilir. 1404 (H: 807) de ölen Timur'un 1408 (H: 811) de vefat eden Nasrüddin Hoca ile mülâkatta bulunduğu neden inkâr edilmelidir? Eksik Türk kaynaklarında bu hakikat müsbet olmakla beraber yabancı araştırmacılar da bu hususta hemen hemen aynı kanaati taşımış bulunmaktadır.

Hızır bey bir kadı zade olması dolayısıyla memleketinde sipahi kıyafetinde yaşamakta ve yüksek bir bilgin olan babasından tahsili kemalât eylemekte idi. Genç yaşında fevkalade kabiliyet ve zekâsile ve mantık ve muhakemesile bütün Anadolu'ya ün salmış bir zat ise de o zaman hükümet merkezi olan Edirne'nin ve hükümdar olan Fatih Mehmed'in malûmu değildi. Fatih Mehmed'in maarifperverliği dolayısıyla bütün islâm âleminde bilginler Osmanlı paytahtına akın ederken Arab ülemesinden birisi de Edirneye gelmiş ve Fatih nazarında mevki tutmak için bütün bilginler ile mübahaseye girilerek iradettiği suallerle hep-sine galebe çalmıştı. Bundan çok ızdırab duyan Osmanlı hükümdarı, arabî ilzam için Türk âlimlerini taharri etmeyi ve onunla karşılaştırmayı düşünürken Sivrihisar gibi anadolunun çok küçük bir kasabasında Hızır Bey gibi genç bir âlimin mevcudiyetini haber almış ve derhal kendisini Edirneye davet etmişti (5). Hızır Bey Sipahi kıyafetinde, hasmı ile karşılaşırken istihfaf ile karşılanmışsa da onun bütün suallerine mukni' cevablar vermiş ve fazla olarak sorduğu onaltı soru ile arabî, Osmanlı hükümdarı huzurunda, yere vurmuştur. Hızır Bey gibi bir Türkün bu suretle bir araba galebesinden ziyadesile memnun olan Fatih Mehmed, raksa gelmekle kalmamış, sırtındaki çok kıymetli kürkünü çıkararak bizzat kendi eli ile Hızır Bey'in sırtına giydirmiştir. Osmanlı padişahının bu suretle teveccühüne mazhar olan Hızır Bey o tarihten itibaren Anadolu ve Rumeli'de mühim medreselere müderris tayin olunmuş ve İstanbulun fethi üzerine Fatih Mehmed tarafından şehre ilk Kadı olarak seçilmiştir. Fatih Mehmed İstanbulu fethettikten sonra muhtelif anasırı nefsinde toplayan ve müslümanlarla henüz taazzuv etmemiş bulunan bir muhite, taassuptan uzak münevver bir kadının

(5) Âli, Künhülahbar, matbu nusha, Rûkn 4, cüz I, S: 229 ve Hoca Sadettin Taçtevarih, Cilt II, S: 449.

vücuduna ihtiyaç gördüğü zaman evvelce takdirine mazhar olan Hızır Beyi Edirnedeki celbetmiş ve İstanbul'un başına kadı olarak geçirmiştir. Burada mezkûr vazifeyi altı sene kadar fasılasız olarak ifa etmek suretile hiç bir zaman hükümdarın teveccühünü gaybetmemiş olan Hızır Bey o zaman diğer hükümet ve belediye işlerini görecektir. Mevcud olmadığı için şehrin bütün malî, adlî, dinî ve belediye umurunu hakkıy e ifaya muvaffak olmuştur, Fatih'ten sonra bir köy halinde Osmanlı Türklerinin eline geçmiş olan ve bugün İstanbulun en şerefli bir köşesi bulunan Kadıköy kasabasını Fatih Mehmed ona arpalık olarak ihdâ ve orada bazı ümran âsârı vücuda getirmek suretile o sahayı ihya eylemiştir. Bizanslılar devrinde Halkidon adını alan bu köşenin fethinden sonra Kadıköy ünvanile şöhret kazanmasına işte İstanbulun ilk kadısı olan bu Hızır Bey sebep olmuştur. Bilindiği üzere Fatih Mehmed devrinde Osmanlı teşkilât sisteminde iki türlü kadılık ünvanı mevcut bulunuyordu. Birisi Kadıkuzat'lık, diğeri ise Kazasker'lik idi. Bunlardan birincisi olan Kadıkuzat bütün memleket muamelatına baktığı halde Kazasker yalnız ordu işlerine memur bulunuyordu. Bu itibarla bunlardan birincisi olan Kadıkuzat ikincisi olan kazaskere tefevvuk eylemekte idi. Hattâ Fatih Mehmed'in son zamanlarında kazaskerlik Rumeli ve Anadolu olmak üzere ikiye inkisam ederek küçüldüğü vakit İstanbul kadılığı yani kadıkuzat'lık daha fazla bir itibar ve ehemmiyet kazanmış bulunuyordu. İşte Hızır Bey böyle bir zamanda Osmanlı idaresinin bütün mukadderatını eline almış ve Fatih Mehmed'in tam bir emniyet ve itimadını elde etmişti. Bu Mühim vazifeyi ifa ederken kafasından ve kaleminden çıkan hükümler, bize, onun meslekî iktidarı hakkında kâfi derecede malûmat verebilmektedir. Bu hükümlerin bir çokları arapça olmakla beraber Türk dili ile yazılmış değerli hüccetlerdir görülmüştür. İsfendiyar oğlu İsmail Beyin vakıflarına dair İstanbul'da fethi müteakib tanzim edilen türkçe vakfiyesi de Hızır Bey'in kaleminden çıkmıştır (6). Bu vakfiyenin ihtiva ettiği şart ve kayıtlar eyi tetkik edilirse, onun, görüşlerindeki kudret ve isabet derecesi hakkında kâfi miktarda bir fikir edinmek kabil olur. Kendisinin mantık ve tevhid ilimlerindeki ihtisas ve iktidarını çekemiyen Molla Hüsrev ve Molla Gürani gibi âlimler, onu, Fatih Mehmed'in nazarından düşürmeye pek çok yeltenmişlerse de buna imkân bulamayarak binnetice Hünkârın nazar ve teveccühünden kendilerini düşürmüşlerdir (7) Fatih Mehmed devrinin üç büyük âliminden biri olan Molla Gürani fıkıh ve tefsirde, Molla Hüsrev ise usulü fıkıh ve hadise benzerleri bulunmadığı gibi Hızır Beyin de kelâm, mantık ve felsefe de emsaline pek de tesadüf edilemezdi. Arap, Fars ve Türk lisanlarının edebiyatına vukuf derecesi itibarile Hızır Bey

(6) Bu vakfiye hususî kütüphanemizdedir.

(7) Fatih Mehmed'e sunduğu arapça bir kasidede "Ziyade," kelimesini müteaddi olarak kullandığına, halbuki mezkûr kelimenin lâzım bulunduğuna itiraz eden Molla Hüsrev'e karşı "Ziyade," fi'linin müteaddi olduğunu isbat için Kurandan bir âyeti irad ve Molla Hüsrev'in hasedini isbat eylemiştir, ki o da "Allah onların marazını artırsın," maalindeki «فرا دهم الله مرضا» âyetidir.

onların her ikisine de üstün gelmekte idi. Hızır Bey, gerçi müfti yani şeyhülislâm mertebesini ihraz etmemiş ise de o zamanlar daha yüksek bir rütbe olarak tanınmış olan kadılık mesnedinde bulunmuştu. Cisim ve cüsse itibarile gösterişli olmadığı, buna mukabil dehâ ve zekâ da çok değerli bulunduğu için bilginler arasında kendisine "ilim dağarcığı," ünvanı verilmişti. Bir dağarcığın içinde her türlü ihtiyacı temin edecek her şey bulunur. Bu itibarla o zaman onun fikir ve zekâsında da her ne aranırsa mevcut bulunduğu kanaati kökleşmişti.

Hızır Bey bilinmesi icab eden belli başlı bilgileri babası Celalüddin efendiden öğrenmekle kalmamış, Bursa'da kudret ve fazileti ile tanınmış bulunan Molla Muhammed Yegân'ın tedris halkasına girerek ondan dahi feyzalmıştır. Kendisinin zekâ ve dirayetini yakından gören Molla Yegân Bursa'da kızını Hızır Bey'e tezyiç etmek suretile kendisine damad yapmıştır. Hızır Beyin Sepayi fazilet denilebilecek olan Ahmed Paşa, Yakub Paşa ve Sinan Paşa adlarını taşıyan üç oğlu işte bu kadından dünyaya gelmişlerdir. Bunlardan Ahmed Paşa Bursa müftülüğünde (8), Yakub Paşa (9) Bursa kadılığında, Sinan Paşa ise Gelibolu mü-tasarıflığında ve Fatih Mehmed'in hocalığında bulunmuştur (10). Ahmed ve Yakub paşaların fıkha müteallik kıymetli eserleri mevcuttur. Sinan Paşa'nın türkçe olarak kaleme aldığı Tazarruat'ı, Fatih Mehmed devrinin en kıymetli edebî eserlerinden birisi ad edilebilir. Evvelki iki oğlu Bursa'da ölmüşler ve sırasıyla Zeyniler'e ve Molla Fenârî camii civarına gömülmüşlerdir. Sinan Paşa ise İstanbul'da irtihal edip Eyüb türbesi harimine defnolunmuştur. Hızır Bey, yurduna ve ulusuna böylele faziletli üç evlad yetiştirdiği gibi ensalinden de şâir ve âlim daha bir çok kıymetli zevatin vücuduna sebep olmuştur. Bilhassa bu ilim ve irfan ailesinden zuhur eden torunu ikinci Hızır Bey kâbında değerli bir şâir daha görülmemiştir. Büyük mahdumu Ahmed Paşanın oğlu olan bu sonuncu zat, cedit Hızır beyin mezarı civarında medfundur.

Hızır beyin İstanbulda Hacıkadın mahallesinde bir camii mevcutsa da halk arasında öteden beri Hacıkadın camii namile maruf bulunmaktadır. Tarihi bir kayde ve bilhassa bir kitabeye tesadüf edemediğimiz bu cami zaman zaman muhtelif vesilelerle tamir görmüş ve eski durumunu hayli değiştirmiştir. Hacıkadın, Kanlıca'da medfun olan meşhur İskender paşanın kızı ve aynı zamanda Babazünnun vak'asında şehid düşen Hurrem paşanın kız kardeşidir (11). Hacıkadının, Hızır bey tarafından yaptırılan mezkûr cami ittisalinde sonraları bir hamam yaptırmış olması ve bu hamama Hacıkadın hamamı denilmiş bulunması, Hızır beyin şöhretini bel'etmiş ve el'an halk arasında Hacıkadın camii diye söylenmesine sebep olmuştur.

(8) İsmail Belig Ef, Güldestei Riyadı İrfan, S: 277-8 901 (Milâdi 1495) de ölmüş ve Bursa'da Zeynilere gömülmüştür. Ayrıca Bak: Sicilli Osmanî, I, 196.

(9) İsmail Belig Efendi, Güldeste, S: 278-9 891 (Milâdi 1486) da ölmüş ve Molla Fenari camii civarına gömülmüştür. Ayrıca Bak: Tarihi Nişancı, Esad Ef. K., No 2184, S: 58-59.

(10) Franz Babinger, Encyclopédie de L'islam, Tome IV, P: 450-451.

(11) Makbul İbrahim paşa, Konya savaşında Babazünnun vak'asında şehid düşen bu zat için Konya'da bugün müze olan Mevlâna türbesi hariminde bir yemekhane vü-cuda getirmiştir, ki elyevm mamurdur.

Fetihden sonra İstanbulda fasılasız olarak altı yıl kadar kadılık vazifesini muvaffakiyetle ifa etmiş olan Hızır bey, 1458/59 (H: 863) tarihinde hayata gözlerini kapamış ve VEFA semtinden Unkapanına giden caddenin sağ tarafında ve Karagöz bostanı yakınındaki Şücaüddin mescidinin harimine gömülmüştür. Zamanımız tarih araştırmacılarından bir çokları gidip de bir kere onun mezar taşını okumaya lüzum görmiyerek Eyüb de medfun olduğunu kayd etmelerine hayret edilir (12). Meşhur tezkere sahibi Sehî Bey, mezarının Vefa kurbünde ve şair Necati'nin merkadının bulunduğu tekkede olduğunu söylüyorsa da (13) el'an orada ne Necati'nin mezarına ve ne de böyle bir namda tekkeye raslamak kabil olamamıştır. Yalnız şair Necati, Sehî beyin kayınpederi olması ve mezarının da kendi tarafından inşa edilmiş bulunması itibarile vaktile orada böyle bir türbenin bulunduğunu kabul etmek zaruridir. Şu halde sonraları yolun istikameti değiştirildiği bir sırada Hızır beye aid olan mezartaşının bu günkü bulunduğu Voynuk Şücaüddin mescidi harimine nakl olunduğu ihtimali hatıra gelebilir. Hızır beyin, etrafı demir bir parmaklıkla çevrilmiş olan yalnız kitabeli bir mezar taşı vardır. Fatih Mehmed devri celi sülûsü ile ve girift bir üslûb ile yazılmış olan bu mezartaşı kitabesinin baştan üç beyti Farsça ve sondan iki beyti ise Arapça olarak tanzim ve tahrir edilmiştir. 863 (Milâdi 1458/59) tarihinde vefat ettiğine dair bütün tarih erbabının ittifakına rağmen mezar taşındaki ölüm senesinin 864 ü göstermesi, onu hâkkeden hâkkâkin bir zuhul eseri olduğunda tereddüt edilmemelidir (14). İddiamızdaki isabeti okuyucularımıza da takdir ettirebilmek için mezkûr kitabe-yi burada aynen neşretmeyi uygun buluyoruz:

خير خلق الله استاد الوري
مفتي ايران زمين مشكل كشاي
خضر بك آن آب روى مملكت
روح پاكش كرد عزم آن سراي
بهر يادش از زبان قدسيان
كفته شد تاريخ او «دار رحمت اى»

عالم العلم خضر بك چلبى
افضل مصر خير الامة
قد قضى النخبة فوت تاريخه
قلت «لازال عليه الرحمة»

(Arkası var)

(12) Şemsüddin Sami, Kamusü'lâm, cilt 3 S: 2047; Mehmed Ali Aynî, Türk man-tıkçıları, İlahiyat fakültesi mecmuası, No: 10 S: 54/55; Franz Babinger, Encyclopédie de l'İslâm, tome II, P: 1010.

(13) Sehî bey, Tezkiretü'ssuara, S: 39.

(14) Hızır beyin zikrettiğimiz bu mezar taşı kitabesinde tarihi gösteren «دار رحمت اى» ibaresindeki «دار» kelimesi «در» olacaktır. Eğer «دار» kelimesi hattatın hatası olarak elif ile olmasaydı hem vezin hem de mânada kusur bulunmaz ve umu-mun kabul ettiği ölüm tarihine de muğayir olmazdı.

MEVLEVİLER ŞEHİRİ KONYA

YAZAN: Cİ. HUART

ÇEVİREN: SAİT SUNGUR

— 51 inci sayıdan —

Garp müverrihleri, Kayserinin Moğollar tarafından alınması üzerine, İstanbul Latin İmparatoru ikinci Baudoin ile Gıyasettin arasında yapılmış bir ittifak projesinden bahsederler. Bu ittifak müslüman hükümdarla Baudoin'in yeğeni Eude de Montaigu'nun evlenmesiyle takviye edilmek istenmiştir. Bu projeyi Rum İmparatoru Vatace bozmuştur; aynı zamanda, Tripoli de Méandre de Keyhüsrevle görüşmüş, iki hükümdar, eski muahedeleri yenilemişlerdir.

“Çay,,daki iki cümle kapısının batırlattığı hâdiseler bunlardır.

Bir saatlik dinle: meden sonra, kavak ağaçlarının gölgesinde toprak duvarlarla çevrili güzel bahçeler arasından yolumuza devam ediyoruz. Tâ uzakta, bizim solumuzda, Kartografların “Eber gölü,, dedikleri ve kıyısı saz ve otlarla örtülü büyük bataklığı farkediyoruz. “Çay,,dan üç saat kadar uzakta İshaklı köyü bizi hayretler içinde bırakıyor. İstalak-tittle müzeyyen güzel Arap üslûbunda bir kapı açık vaziyette görünüy-
yor: Yüksek duvar içine girilince nihayetdeki kapalı kapının İzzettin Keykâvüs zamanında yapılmış eski bir hanın kapısı olduğu anlaşılıyor; ve yüksek duvarla çevrili dört köşe bir saha içinde toprağa yarı göm-
mülü bir cami görülüyor ki, bu cami, kârvansarayın tabi olduğu mih-verden biraz farklı bir durumda bulunmaktadır.

İshaklı hakkında, her mevzua dair yazı yazmış olan Osmanlı muharrirlerinden “Hacı Kalfa,, [1]nin vücutta getirdiği ve Küçük Asya'nın coğrafi tasvirini yapan Cihannüma, şu cüz'i malûmatla iktifa ediyor:

“Burası, Akşehir'den bir konak mesafede ve umumî yolun batısında ufak bir kasabadır; yol boyunca şarka doğru uzanır. Bir konak ilerde yolcular için bir han vardır; burası Kadı'lık merkezidir,, Hacı Kalfa'nın bahsettiği han bizim gördüğümüz handır; burası harabe halindedir, ve, kül renkli taştan yapılmış kapısı üzerinde şu arapça kitabe okunuyor:

«بنای عالی! بو خانی سلطان المعظم عزالدیناوالدین برهان امیر المؤمنین الغالب کیکاوس بن کیخسرو زمانده بن،
اونک خدمتکاری ابو حسین جوجه علی ٦٠٧ ده یاپدم ..»

(1) Yani Kâtip Çelebi.

S. S.

Aynı kârvansarayın dış duvarının kapısı üstünde çok mükemmel olan şu arapça kitabe okunuyor:

«بو مقدس بنا و کاروانسرای سلطان المعظم سلطان السلاطین مالک رقاب الامم سلطان العرب والمجم عزالدینا
والدین معین الاسلام و المسلمین قسیم الامیر المؤمنین الغالب کیکاوس بن کیخسرو بن کیقباد خلدالله ملکه
زمانده آلهک رحمتته محتاج بوغا علی بن حسینک. (الله عاقبتلرینی خیر ایتسین) اوغلی المیر اویغورلرک خنزیر
سنه سنه تقابل ایدن ٦٤٧ سنه سنه یاپدی ..»

Hicrî 647 senesi milâdın 16 nisan 1249 u ile 5 nisan 1250 senelerine tekabül eder. Bu tarih, ikinci İzzettin Keykâvüs'ün saltanatı zamanına rastlar. 644 [milâdî 1246-1247] senesinde ikinci Gıyasettin Keyhüsrev'in ölümünden sonra, devlet ricali büyük ikinci İzzettin Keykâvüs ve kardeşleri Rüknüddin Kılıç Arslan IV ve Alâeddin Keykubat II ile müşte-reken saltanat makamına getirmek hususunda anlaşmışlardı. Bu hüküm-darın baş veziri Sahib Şemsettin Mehmed-ül-İsfahani ve ikinci veziri Karatay türkmenlerinden ve Konya âbideleri üzerinde Emir-ül-Ümera olarak göreceğimiz «Celâlettin Karatay» dı. Diğerleri Emir Şemsettin Atabey [Ordu kumandanı], Esadüttin Pervaneci [Baş mabeyinci], Emir Fahrettin Ata ve nişancı [Mühürdar] olarak Emir Şemsettin Mahmut idiler. Az bir zaman zarfında Sahib Şemsettin, rakiplerinden kurtulma-nın yolunu buldu ve tek başına hâkim oldu. O, bu vaziyetten hiç istifade etmedi; Konya Sultanının metbuu olan Moğol imparatoru, dördüncü Rüknettın Kılıç Arslan'ı hükümdar olarak tanıdı ve Rüknettın, Sahib'i idam ettirdi. Fakat Moğolların mahmisi olan Sultan, biraderile yaptığı harpte mağlûp olunca iki kardeş barıştılar; İzzettin El-Ata Beyi namında iyi bir vezire sahip oldular. Bu anlaşmalar üzerine bir Moğol sefiri veya murahhası ikinci İzzettin Keykâvüs'ün saltanat iddiasında bulunduğunu bildirmek ve onu, metbuu Moğol hükümdarının sarayına davet etmek üzere geldi. İki kardeş, Moğol hükümdarını teskin için, Karakurum'a varmadan büyük Tatar isteplerinde seyahatı esnasında ölen küçük kardeşleri ikinci Alâettin Keykubadı Karadeniz yoluyla Kıp-çak sarayına hediyeler göndermeğe karar verdiler. Bu tasavvurları hiç düşünmeyen Küçük-Asyada hükümdar vekili olarak Kars'ta bulunan Noyan Baycu, senelik verginin ödenmesinin geciktiğini bahane ederek İzzettin üzerine yürüdü. İzzettin bu harpte yenilerek Adalya kalesine kaçmağa mecbur oldu. İzzettin, o sırada Sard şehrinde bulunan Rum imparatoru Théodore Lascaris'in yanına gitmek üzere buradan da kaçtı-ğında kardeşi Rüknettın Moğol erkânı tarafından kat'i olarak Konya Sultanı tanındı.

Michel Paléologue'un 15 Ağustos 1261 tarihindenberi hüküm sürdüğü Bizans sarayına kaçan İzzettin Keykâvüs, burada imparatora suikast cürmle itham edilerek hapsedildi ve nihayet Enos şatosunda kış mev-siminin en fena bir zamanında teyzesile evlenen Kırım Tatar hanı Berke han tarafından kurtarıldı. İzzettin Kırında onsekiz sene kaldı ve niha-yet yeis ve hastalık içinde 678 [Milâdî 1279] da öldü.

İshaklı kârvansarayı İzzettin'in ilk saltanat yıllarından, vezir ve hükümet erkânının yolcuları sığındıracak hanlar yapmağı düşünebildik-

leri sükûnet devresinden kalmazdır. İshaklı kahvesinde bize bir kahvaltı hazırlandı. Köyün biricik yoluna hâkim ve her rüzgâra açık bir taraça tasavvur ediniz; bir sedir üzerinde bir kaç döşek; ortada tabanı teşkil eden iki tahta üzerine konmuş tahta bir sini; bu sini üzerinde yüksek bir kapakla örtülü kalaylı bakırdan yapılmış üç sahan; her davetlinin arasında kabuksuz ve içsiz bir nevi yumuşak galeta ve boynuzdan yapılmış bir kaşık; nihayet, etrafta karmakarışık oturmuş bir kalabalık, yolcular, zaptiyeler, seyisler, davet edilmiş olan köy ağaları. Sahanların içinde görülmemiş sebzeler, garip sahanlar içinde yumurtalar. İşte, İshaklıda ihtimamla hazırlanmış bir kahvaltı.

Öğleye doğru tekrar yola çıkıyoruz. Yol pek az yeknasaktır. Dağdan inen bir kaç derenin az derin yerinden geçmek için yapılmış bozuk tahta köprüler dolayısıyla pek işe yaramıyan araba yolundan her an uzaklaşıyor. Saat 3,40 da, dere haline gelmiş olan kaldırımlı sokaklara bol su akıtan bir boğazın kenarında, Sultandağı'nın eteğinde sevimli bir vaziyette kurulmuş Akşehir'e geliyoruz.

Şehre girerken ilk çağların bakiyesile yapılmış olan Arap mimarîsi tarzında görünen taş medrese gözlerimize çarpıyor. Bunda aldanmıyoruz: Okuduğumuz kitabeler bu binanın birinci İzzettin Keykâvüs zamanına ait bir medrese olduğunu ifade ediyor. Medrese biraz şekilsiz ve fena yapılmış bir durumdadır; içerde, sütun kaidelerini teşkil eden ilk çağlara mahsus başlıklar var; oldukça garip görünen bu başlıklardan ikisi kabartma olarak çok yontulmuş bir boynuz resmini gösteriyor. Harap bir halde olan eski bir türbenin kubbesinin iç tarafı güzel kûfi yazı ile yazılmış Kur'an âyetlerinden mürekkep zarif firizle süslü.

Taş medresenin kapısındaki kitabe şu :

« بو مقدس مدرسه خزان المظم سلطان السلاطين المحتشم ظل الله في العالم عز الدنيا والدين الغالب كيكاسوس بن كيخسرو بن المسمى برهان امير المؤمنين زمانده ابي قبلي رينك رحمتي ايستين عبد ضعيف دين و دولت قاضيسي ابوالمالى على بن حسن اميرداد (الله اوفى و جميع مسلميني غفو ايستين) طرفندن ٦١٣ سنه سنك محرم آينده انشا اولندي. »

İzzettin Keykâvüs [Osmanlı müverrihinin yanlış olarak söylediği gibi biraderinin değil] babası birinci Gıyasettin Keyhüsrev, Rum impatoru Théodore Lascaris'le Antioche de Méandre civarında yaptığı harpte müslüman akidesine göre şehit olunca, yerine geçmiştir. Saltanatın ilk günlerinden itibaren bilâhare kendi yerine geçmeğe hazırlanan ve bu hanedanın en büyük hükümdarı olan Alâeddin Keykubat tarafından Kayseri'de muhasara edildi. Keykubat, Erzurum Valisi olan amcası Tuğrul ve küçük Ermenistan kralı ikinci büyük Léon tarafından yardım görmüştü. Müslüman müverrih, Ermeni kralının isyanı neticesinde Kayserinin teslim olduğunu iddia ediyor. Sonra İzzettin, Hıristiyanların elinden Sinobu aldı; bir harp, avlanmakta bulunan Trabzon impatoru büyük Kyr Alexis Comnène'i gafil avladı. İmparator Sinopla beraber bütün memleketini vermek suretile sulh yaptı.

Aynı âbidenin yanında yerde duvara dayalı olarak bulunan bir taş üzerinde evvelkinden kırk sene kadar yeni şu arapça kitabe var :

« بو خاتناه سلطان المظم ظل الله في العالم عز الدنيا والدين الغالب كيكاسوس بن كيخسرو... سلطان زمانده رفيق مشهور وزير محتشم شرف دين و دولت على بن حسين (الله دعاسني قبول و هر ايكي جهانده آرزولرينه نائل ايتسين) طرفندن ياپيلدى سنه ٦٥٩. »

Hicretin 659 senesi 1260 Kânunuevvelinin altısı ile 1261 Teşrinisanisinin yirmi altısına rastlar. Bu âbide ikinci İzzettin Keykâvüs devrinin son eserlerinden biridir. Yukarda Moğolların kurbanı ve Selçuk hanedanının en bedbahtı olan bu prensin başına gelenlerin tam bir hülâsasını yapmıştık. Kitabeyi ihtiva eden taş, şüphesiz, bugün harap bir vaziyette olan bir âbideye aittir. Tertemiz ve akar suların şırıltısıyla dolu küçük kaldırımlar boyunca şehrin yukarı tarafına çıkarken Seyid Mahmud Hayranî türbesi denilen bir bina garip şekle gözlerimize çarpıyor; yolumuzun üzerinde ilk defa olarak Likaonya bölgesinin vasıflarını taşıyan ve bundan sonra, Iğın'dan Konya'ya kadar, çok defa rastgeleceğimiz sekiz köşeli piramit şeklinde bir kubbeye rastgeliyoruz. Zannımca bu tipteki bina Likaonya'dan başka yerlere de çok yayılmıştır; Kapadokya ve Ermenistan'da da bulunur. Bu tip binaları, daha başka bir bölgede, Caystre [1] kıyılarında Efez [Aya suluğ] da da gördüm. Bu türbe, teferruatı beraber tetkike değer mahiyette bir bina topluluğu ihtiva ediyor. Sûr'un kapısını geçtikten sonra, sağda, şüphesiz birçok tamir görmüş mütevazı görünüşlü fakat dış duvarının üzerine gömülü bir halde konmuş Alâeddin Keykubada ait arapça kitabeyi el'an muhafaza eden bir cami buluyoruz :

« بوجامع سلطان المظم علاء الدنيا والدين كيقباد بن كيخسرو بن (؟) برهان امير المؤمنين زمانده آللهك رحمتته محتاج عبد فقير فرخ شاه بن قاباطاي قونوي طرفندن ٦٢١ ربيع الاولنك برنجي كوني (٢٣ مارت ١٢٢٤) ياپيلدى. »

İlerde Konya âbideleri vesilesile Alâeddin Keykubattan tekrar bahsedeceğiz. İkinci bir kapıyı geçtikten sonra sekiz köşeli piramit şeklinde kubbeli asıl türbeye geliniyor. Cümle kapısının üzerindeki kitabeyi okumak pek güç; fakat kitabenin okunuşu bu binanın yanlış olarak halk tarafından Seyid Mahmud'a atfolunduğunu anlatmaya kâfi. Çünkü türbede Seyid Mahmud'un torunu Seyid Muhiddin yatmaktadır. Bu türbe hicri 812 [milâdî 1409 - 1410] de tamir edilmiştir. Ve kitabe bu devre aittir. Nihayet sekiz köşeli kubbenin üstünü örtmek suretile süsleyen çini bakiyeleri hâlâ durmaktadır; ve çok şükür ki bu çinilerden bir tanesi aslan Acem olan ve Konya sarayına çinicilik sanatını getiren Musullu Ahmet bin Abdüllah namındaki işçinin ismini bildiriyor. Türbenin içinde Abanoz veya "Tek,, ağacından yapılmış olması muhtemel arabesk tezminat ve Acemce kitabelerle süslü parlak siyah keresteden yapılmış dört lahid var.

(2) Küçük menderes.

Bu dikkate şayan âbideyi gezdikten sonra ilk çağ âbidelerinin izlerine tesadüf edilen dere boyundan aşağıya doğru iniyoruz. Sonra şehirden ayrılıyor. Nasraddin Hoca'nın türbesini ziyaret etmek üzere yolumuzu değiştiriyoruz. Malumdur ki her yerde münteşir olan birçok latife ve cinaslı sözlerin kendisine atfolunduğu bu nükteci şahsiyet Akşehir'de yatmaktadır. Bu safdilce söylenmiş sözlerin sahibinin türbesi, etrafı duvarla çevrili olan müslüman mezarlığında tahta parmaklıklarla örtülü büyük pencereci çok basit bir mimari eserdir. İçerde, aşağıdaki Türkçe ve Arapça kitabeyi ihtiva eden basit üslupta yapılmış bir mezar var:

"Bu, merhum ve mağfur Nasraddin Hoca'nın türbesidir. Ruhîcün fatiha 386."

Hepsi bu kadar. 386 rakamı hiç bir şey ifade etmiyor; bu hicri sene milâdın 996 senesine tekabül eder; bu, saf ihtiyar Nasraddin Hocayı biraz daha evvele götürüyor, çünkü bu meşhur latifecinin bütün hayatını tevâtürden nakleden sözler Timurlenk'in Anadolu'da bulunduğu zamana yani milâdın onbeşinci asrının ilk senelerine aittir. O halde bu âbide Nasraddin Hoca'nın şahsiyetine dair sureti katıyede hiç bir şey öğretmez. Bununla beraber meşhur şahsiyetler cihetinden zengin olmaları Akşehir'de bu mezar, kabristanın mühim bir yerini işgal ve burunlarının ucundan daha ilerisini göremiyen birçok saf halkın dikkat hattâ dini alâkasını celbetmektedir.

Şehre döndüğümüz zaman Hükûmet konağının pek uzağında olma-yan bir çeşme üzerinde Osmanlı devrine ait Arapça bir kitabeyi okuyoruz:

«بو چشمه سلطان محمد بن مراد بن مصطفی (۱) زمانده ۸۷۷ (۱۴۷۲-۱۴۷۳) سنه سنده تعمیر ایدلشد.»

Bu kitabe İstanbulun zaptından yirmi sene sonraya aittir. Rumelinin itiraz kabul etmez hâkimleri olan Osmanlı Sultanları birinci Selim'in mühim zaferlerinin mukaddimesi ve Küçük-Asya'ya tam bir hakimiyetin işareti olacak olan Larende'deki Karaman ailesinin kat'i sukutunu beklemiyerek beledi işlerle Anadolu'daki mevkilerini takviyeye başlamışlardı.

Arguthane — Ilgın — Kadınhan ve büyük tuzlu gölün görünüşü —
Lâdik — Konya'ya varış.

27 — Mayıs .— Akşehir'den itibaren yol serbestçe şarka doğru uzanıyor. "Çay," danberi kenarını takip ettiğimiz Sultan Dağını bırakıyoruz; onun, insanda tesir bırakan kütlesinin derhal batıda göründüğünü ve cenuba doğru uzaklaştığını farkediyoruz. Münbit ve ekilmemiş topraktan müteşekkil olan ova bol miktarda otlarla örtülüdür. İşte, bir tepecik üzerinde Karahüyük köyü ki buraya kıskanç civar halkı tarafından «Lape kale» de deniyor; biraz ötede Gülnez, sol tarafta Yılan Yusuf

(1) İstanbulu zapteden Fatih İkinci Mehmed'in dedesi Mustafa olmayıp Birinci Mehmet Çelebi olduğundan Cl. Huart bu kitabeyi yanlış okumuştur. S. S.

derbendi; kavak ağaçları ile etrafı çevrili bahçelerin ortasında ojival tarzda yapılmış iki gözlü güzel bir köprü ile bu iki ağız arasına konmuş okunması güç bir kitabeyi ihtiva eden büyük Arguthane köyü [1]. Bu köprü fevkalâde bir ihtimamla muhafaza edilmiş, burada iyi bir devre ait bir âbide bulacağımızı zannediyoruz, fakat mükerrer gayretlerimiz bu Arapça kitabeden hiç bir mâna çıkarmamıza imkân vermedi [*]. Ne yazık; ihtimal başka yolcular daha talili olur. Arguthanenin evleri otla karışık bir nevi killi toprak olan kerpiçten yapılmıştır; Teraçeler basit bir surette kabukları soyulmuş ağaç gövdelerinden ibaret çok kuru ve kuvvetli direklerle tutturulmuştur. Burada herşey hayatın müreffeh olduğunu ifade ediyor. Köyün etrafındaki bahçeler burasını geniş ova ortasında bir vaha şekline sokuyor.

Yol nihayet, Ilgın'a varmak için, ârızalı ve hafifçe dalgalı bir yaylaya çıkıyor. Artık burada araba yolu yok; arabalar bile yolcuların açtığı patikadan, eski yoldan gidiyorlar. Şehir adına layık olmıyan bu büyük köye girmeden yirmi dakika evvel ilk çağlardan kalma Selçuk ve Osmanlılar tarafından tamir edilmiş olan Ilıca'ya geliyoruz. Hacı Kalfa'nın «Cihannüma»da dediğine göre bu binanın kubbesi Alâeddin Selçukî tarafından yapılmış. Ilgın'ın ta içinde orta çağlardan kalma bir kaç harabe var: Bugün çanak, çömlek atelyesi vazifesini gören harap, eski bir hamam; belki, yine Hacı Kalfa'nın dediğine göre Gıyasettin Keyhüsrev [ihtimal ikinci Gıyasettin, senesi Hacı Kalfa'nın kat'i olarak yanlış söylediği hicri 660] tarafından yapılmış çifte hamamdan kalan şey budur. İstanbul üslubünde yapılmış caminin etrafında eski bir misafirhane şimdi bedesten namını taşımaktadır. Nihayet sekiz veçheli piramit şeklinde kubbeli küçük bir türbe Ilgın'dan ayrılmadan evvel dikkat nazarlarımızı çekiyor.

Bu andan itibaren tamamilen kuru bir memlekette, eskilerin Catace Caumène dedikleri bir mahalde bulunuyoruz; solda etrafı tepelerle çevrili bir küvet içindeki Ilgın gölü, kurumağa yüz tutmuş bir bataklık halinde; hemen az sonra Küçük-Asyanın tamamen ortasını kaplıyan büyük tuzlu step sahasını görüyoruz.

(Arkası var)

(1) Argithan. S. S.

(*) Bu kitabe ile Yılan Yusuf'a ait olan tetkiklerinin Mecmuaya gönderilmesini bay Gaffar Totaysalgır'dan bekleriz, "Mecmua,"

KONYADA MEYVECİLİK VE ÇARELERİ

YAZAN : HALİL YARDIMCI

Ziraat Müdürü

Uzun yılların, asırların doğurduğu medeniyetlerin âbidelerini ve geniş ovaların sarışın altın başaklarını göksünde taşıyan Konya vilâyeti; bugün Türkiye'nin en zengin bir zahire ambarı olduğu gibi bağ ve bahçe kültürü bakımından da Orta Anadolu'nun en önemli bir bölgesidir.

İklim, toprak ve coğrafi mevki itibarile Konya vilâyetinin hemen her tarafı bahçeliğe ve bir çok yerleri de meyveciliğe pek müsaidir. Bilhassa Karaman, Ereğli, Hadim, Ermenak, Beyşehir, Akşehir ve Konya merkez kazalarının meyvecilik bakımından kayda değer önemleri vardır.

Türk bilginlerinden Kâtip çelebi, Evliya çelebi ve Arap gezicilerinden İbni Batuta'nın seyahatnamelerinde Konya Ereğli'sinin doksan türlü armudundan, Aladağın Elma ve üzümünden, Konya'nın tabii güzelliklerinden, mesirelerinden ve Mera'mın yirmi türlü armut ve kirazından velhasıl o zamanlarda (Kamerüddin ve Kamer - üd - devle) adlarıyla şöhretler bularak Şam ve Mısır'a kadar ihraç edilen Konya'nın kayısı çeşitlerinin lezzet ve nefasetinden sitayişle bahsolunmaktadır.

Filhakika Konya'da bugüne kadar tarihi şöhretlerini muhafaza eden oldukça zengin meyve çeşitleri vardır. Bunlardan (32) si elma, (30) armut ve (13) çeşidi eriktir. Kayısı ve şeftali çeşitleri de (7) ye varmaktadır. Kiraz ve vişne gibi ufak ve sert çekirdekli meyvelerden ise ancak "3-4" çeşit bulunmaktadır.

Vilâyet dahilinde tesbit edilen ve mahalli adlarıyla tanınmış olan elma çeşitleri şunlardır:

Tavşanbaşı, daldayamaz, kabaekşi, amasya, avşar, imamelmısı, gelinelması, ekşi kışelması, Malatya, söğütelmısı, demirelması, ras, kristal kavunelmısı, gürcüelmısı, dımışkı, manyan, niğde, topak, hüsnüyusuf, safran, Kelhasan, gönen, nadir, ekşiburs, salihelmısı, tokat, topakhayvanı, sübühayvan, dalda, sarıoğul, ve çingiraklı elmalarıdır.

Armut çeşitleri de aşağıdadır:

Beyarmudu, suluarmut, Mustafabey, Kalınkabuk, Gözbeyi, Batum, Kırım, Alyanak, Âdiarmut, Hasanbey, Akçaarmut, Yeşilarmut, Şekerarmudu, Nararmudu, Kışarmudu, Yurmuk, Turşuarmudu, Kepek, Sultanî, Okka armudu, ketengömlek, Sarıarmut, Kadiarmudu, Gözgülâbi, Kulsu

yahut kıştır, Ferdinand, Bozdoğan, Kantartopu, Küpdüşen ve Silles armutlarıdır.

Kayısı, Erik ve Şeftali çeşitlerine gelince:

Kayısılardan; Malatya, Tokaloğlu, şekerpare, İbrahim efendi, Bitirgen ve Gâvuraşısı.

Eriklerden; Hanımerik, Üzümerik, Gökerik, Hurma sarı, Üryani, İri-erik Bardak eriği, Amasyaeriği, Karaarslan, Canerik, Kızılyumru, He-kim ve Balerik.

Şeftalilerden; Malatya tüysüz, Sarıulu, Asfahan, Turunç, Arap, Torba ve Karaman şeftalisi.

Bundan başka ayvalardan; Âdi, Ekmek Limon ve acem ayvası.

Kirazlardan; Beyaz, Kara, Kırmızı ve Kırım kirazı.

Vişnelerden; Âdi, Ankara, Kütahya ve Sultanî vişnesi.

Narlardan; Ekşi, Tatlı, Göktatlı, dededişi narı (Bunlar umumiyetle Karamanda yetişir).

İncirlerden; Fesleğen, Karaincir, Balinciri ve aspir incir çeşitleri maruftur. (Bunlar da umumiyetle Ermenâk kazasında yetişir.)

Yukarıda sayılan elma çeşitlerinden en ziyade Niğde, Amasya, safran ve kristal elması. Armutlardan; Beyarmudu, Sariarmut, Suluarmut, Batum ve Kırımarmudu. Kayısılarından; Tokaloğlu, Şekerpare ve Gâvuraşısı kayısı. Kirazlardan; Kütahya ve Kırım kirazı. Vişnelerden; Sultanî ve Kütahya vişne çeşitleri makbul sayılır.

Vilâyet dahilinde başlıbaşına meyve ağaçlarına tahsis edilen müstakil bahçelerin sayısı hemen pek azdır. Bu gibi bahçelere en ziyade Ereğli ve Ayrancı bölgelerinde rastlanır. Diğer yerlerde ise meyve bahçelerinin orta yerleri ekseriya sebze veya üzümliğe tahsis edilerek araları Erik, Armut, Elma, Kayısı ve saire gibi çeşitli meyve ağaçlarıyla ayrılmakta ve divar etrafına daha ziyade zerdâli ağaçları dikilmektedir. Bahçeler ekseriya (3-5) dekar genişliğinde olup etrafı divar veya çitlerle çevrilmiş parçalar halindedir. Konya mekezindeki bahçelerde meyve ağaçlarının mühim kısmını zerdâli teşkil eder. Kayısı ağaçları ise yüzde (4-5) nisbetindedir.

Konya vilâyetinin şehir ve kasaba halkı arasında meyveciliğe karşı ciddi bir merak ve sevgi uyanmış ise de senelerce büyük bir emek ve gayret sarf ile vucuda getirilmiş olan meyve bahçelerinin çoğu maalesef bilgisizlik yüzünden intizamsız, usulsüz ve bakımsızdır. Binaenaleyh bu vaziyet karşısında içten teessür duymamak kabil değildir. Meyve bahçelerinde en ziyade göze çarpan intizamsızlık; ağaçların sık, derin ve karma karışık bir halde dikilmiş olmasıdır.

Birçok bahçelerde görüldüğü veçhile meyve ağaçları arasında bırakılan mesafe (1-2) metreyi geçmemektedir. Halbuki böyle çok sık dikilen ağaçlar; kavak gibi yukarıya doğru dikine uzanıp gittiği gibi dallar ile kökleri birbirlerine karışır ve küçük dar bir sahaya düşen bu gibi ağaçlar kendi gıdalarını topraktan kolaylıkla alamazlar. Toprak da çok geçmeden kuvvetini kaybederek ağaçları besleyemeyecek derecede fakirleşir ve neticede ağaçlar zayıf, cılız ve verimsiz kalırlar.

Bundan başka sıklık dolayısıyla ağaçlar arasında hava ve ziya lâ-yıkile işleyemez. Bu yüzden de ağaçların dal, gövde, yaprak ve meyve kısımları türlü türlü kurt, böcek ve mantarî hastalıkların hücumlarına maruz kalırlar.

Her sene vilâyetin bir çok meyve ağaçlarına, mahsullarına dadanan ağ tırtılları, elma iç kurtları, yaprak bitleri, kabuklu bitler, Elma pamuk bitleri vesaire gibi çeşitli böceklerle benekli ve pas gibi mantarî hastalıkların fazlaca görülmesi bakımsızlık ve bir de sıklığın sebep olduğu havasızlık ve ziyasızlıktan başka bir şey değildir. “ziyanın girmedığı yere hekim girer,” dendiği gibi “Hava ve ziyanın girmedığı bahçelere de böcek ve hastalık girer.”

Ağaçları tabii halden fazlaca derin dikmek de mahzurludur. Çünkü derin dikilen ağaçların büyümeleri ağırlaşır durur ve ekseriya “sarılık” hastalığına tutuldukları görülür. Bu hastalık ise ağaçları zayıflatır, yapraklarını sarartır ve nihayet ağaçların kurummasına sebep olur.

Bazan derin dikilen ağaçların toprak yüzüne yakın olarak alçaktan yapılmış aşı yeri de toprağa gömülür ve oradaki rutubetin tesirile aşı yerinde kökler peyda olurki bu vaziyet hem aşının ve hem de ağaçların hakikî köklerinin zayıflamasına sebep olur. Bununla beraber büyük bir emek ve zahmetle meydana getirilmiş olan bir çok bahçelerde çapalama, budama, aşılama ve gübreleme işleri de ihmâl edilmektedir. (saldım çayıra Mevlâm kayıra) kabilinden tabiata bırakılmış olan bu ağaçlarda bahçe sahiplerinin oynadıkları rol; idrâk zamanında meyveleri toplamaktan ibaret kalır.

Buraya kadar verilen izahata göre durumları az çok anlaşılan Vilâyet meyve bahçelerinin ıslahı için düşünülen esaslı çareler şunlardır:

- 1 — Meyve bahçelerine ağaçları muayyen aralıklarla muntazam sıralar üzere dikmek.
- 2 — Meyve ağaçlarını cinslerine göre birbiri yanına dikip karma karışık bir hale koymamak.
- 3 — Ağaçları tabii halden fazla derin dikmemek.
- 4 — Eski dikilmiş ağaçların lüzumsuz ve kurumuş olan dal ve budaklarını budayıp seyreltmek.
- 5 — Senede birkaç defa bahçeleri çapalayıp muzur ve yabânî otlardan kurtarmak.
- 6 — Ağaçlara her 3-5 senede bir gübre vermek.
- 7 — Zayıf ağaçlar üzerinde görülen fazla sık meyveleri seyreltmek.
- 8 — Meyve ağaçları arasında başka mahsul yetiştirmemek.
- 9 — Meyvelerinden istifade edilemeyen ağaçları büsbütün ortadan kaldırmak ve ıslaha muhtaç olanları aşılama.
- 10 — Her yıl meyve ağaç arında ve mahsullerinde görülen muzur böcekler, tırtıllar ve çeşitli hastalıklarla vaktinde mücadele etmek gibi mühim tedbirler ilgili bahçe sahipleri tarafından göz önünde bulundurularak bahçelerin ıslahı hususunda çalışılması zaruridir.

(Devam edecek)

SPOR

İKİ SPOR BÖLGESİ BEYŞEHİR ve KADINHANI

YAZAN: Dr. ŞEVKİ ULUDAĞ
Konya Mebusu

Bir kaç yıl önce idi, Beyşehirin ihtiyaçları hakkında not aldıktan sonra beni toplu bulunan sporcu gençlerin arasına götürdüler. Güzel bir fırsat elde etmiştim. Gençler konuşuyorlardı: İki futbol takımları varmış, C. H. P. sinden saha istiyorlardı. Konuşma derecesi oldukça hararetti idi. Arada üniforma bahsi de geçiyordu.

Gençleri münakaşa ederken dinlemek hayli istifadelidir. Ben böyle fırsatlar buldukça onları dinlemekten zevk alırım, Fikrimi söylemeden kafamı işletmek daima tuttuğum yoldur. Gençlerin parlayan gözleri, heyecanlarında haklı olduklarını benim de tasdik etmemi ister gibi üzerimde idi. Sezinsediğim istek üzerine konuşmağa karar verdim. İşlemeye başlayan kafamda bir saniye içinde bin metrelik sinema şeridi akıp gidiyordu. Şöyle düşünüyordum: Sporcu genç için en mükemmel üniforma güneşten yanmış bakır renkli bir deri, işlemekten kabarmış adaleler, dik ve dinç durum idi. Bunları onlara söylemeye lüzum görmedim. Fakat sordum:

— Eyi yüzme bilenler el kaldırsın.

Maksadımı anlıyamadıkları için bakıştılar, tekrar ettim:

— Suyun üstünde hiç hareket etmeden on dakıyca sâkin durabilen varsa kendini göstere.

Eyi cevap alamadım, ve söylemekte devam ettim:

— Futbol oynamak için saha bulamıyorsunuz. Evet, ben de biliyorum ki adalelerden her saniye içinde bir kaç türlü çalışma kabiliyeti isteyen futbol, güzel bir spordur. Bu oyun için düz bir çayır, tanzim edilmiş bir alan lâzım. Sizi teşvik edecek olanların oturmaları için etrafta sıralar lâzım. Duş odaları, masaj dairesi lâzım. Beden terbiyesi işlerini düzenlemek devletin işi olduğu için Cümhuriyet hükûmeti de gençlerin haklı isteklerini elbette yapacaktır. İstemeseniz de sizleri hazırlayacağı spor alanlarına götürecektir. Biraz bekiyelim. Ancak siz mutlaka spor sahası istiyorsanız yanımızda Orta Anadalunun en mükemmel bir spor sahası olduğunu söyleyebilirim.

Başka bir parlaklık alan gözlerin susan soruları arasında devam ettim:

— Hemen yanınızla berrak mavi sulariyle engin bir göl var. Yüzme ise sporun en mükemmelidir. Niçin göle atılıp yüzme öğrenmiyor-

sunuz? İşte size sahaların en temiz ve en güzeli. Yüzmek için ölçülü biçili havuz aramağa lüzum yok. Bu güzel göl sizi bekliyor.

Biri atıldı:

— Efendim, dedi; bir sandalımız bile yok.

— Genç arkadaş, dedim; su sporu için sandalın mutlaka şart olduğu fikrinde değilim, amma, siz buna lüzum görüyorsanız sandal da tedarik olunabilir.

Bahsin ilk kısmını muvakkaten bitirmek için söyleyeyim ki istenen sandal verilmiştir.

* *

Gene bir kaç yıl önce idi. Kadınhanlılar beni ve eşimi orada yapılacak olan bir at koşusuna davet ediyorlardı. Çalışmamız mevsimi olduğu için güzel fırsatı kaçırdım. Konyaya aid olan her şeyi, bu arada istatistikleri de daima dikkatle okuduğum için Kadınhanlıların At yetiştirmek merakını da bilirdim. Son dünya harbi yüzünden atçılık orada elbette müteessir olmuştur. Fakat harp bitip eski şartlar geri dönünce eski varlığın fazlasıyla kazanılacağına şüphemiz yoktur.

Altıncı büyük kurultaya gelen Kadınhanı delegesi ile başbaşa kaldığımız vakit, ona maksadımı şöyle anlattım:

— Kadınhanı, dedim; eyi bir ziraat bölgesidir. Fazla olarak güzel atlar yetiştiriyorsunuz. Eskiden koşular tertip ederdiniz, Şimdi bu güzel spor yapılamıyor.

— Evet, dedi; Atımız da kalmadı. Hayvan yetiştirenler şimdi damızlık bulmakta bile güçlük çekiyorlar.

Buraya da biraz balmumu yapıştırarak geçeyim, tekrar döneceğim.

* *

Belfuva çiftliği uzun seneler çalışıldıktan sonra Ziraat Vekâletinin eline geçti. Orası artık Konya vilâyetinin en faydalı ve verimli bir bölgesi olacaktır. Her kazayı dolaştıkça bizden istenen fidanlıklar toplu olarak orada kurulacak, Türkiyenin en çok buğdayını tedarik eden Konyanın tohumları orada iklime ve toprağın cinsine göre düzeltilecek, köylü erkek ve kadınlara piratik öğretimler orada yapılacak, damızlık hayvanlar da orada bulundurulacak ve hasılı çiftlik, Konyanın toprak işlerine aid "Halk Üniversitesi," haline gelecektir.

O halde Kadınhanına yakın olan Belfuva çiftliğinde (I) bulundurulacak olan damızlıklar bu yokluğa da cevap verecektir.

* *

Buraya kadar kırpıntı bohçasına benzeyen yazılarımı derleyip asıl maksadı söylemek zamanı geldi, artık !.

Beyşehir ve Kadınhanı Orta Anadolunun çok güzel iki spor merkezi olabilir. Muntazam ve ardı kesilmeyen çalışmalarla bu gayeye erişmek

(I) Bir gün bu çiftliği mutlaka Türkçe kelime ile anacağız.

Dr. O. Ş. U.

mümkündür. Bunu yapmağa çalışmak birçok kalkınma hareketlerine başlamak demektir.

Konya vilâyetinin asırlardanberi muhafaza ettiği bir hüviyeti vardır ve Konya, çiftçi memleketidir. Toprağı seven ve işleyen halk ile görüşmek için kazaları dolaştıkça, ben, daima bu âsil hüviyetin arasında başka kabiliyetler ve başka imkânlar sezmeğe uğraşırım. Toprak işleri elbette memleketi yaşatan başlıca unsurlardan birisi olmakla beraber diğer kabiliyet ve imkânlarla karşı göz yumulamaz.

Yirminci asrın, kalkınmak için bulduğu en şifalı ilaç spordur. (EKE-KON) da dahi çıkan iki yazımda Alman'ların ve Rus'ların bu günkü dev ordularının yaratılması bahsinde spora verdikleri önemi kısaca belirtmiştim. Bu iki millet ruhça ve bedence kalkınmak ve savaşmak kudretini bulabilmek için sporu başa geçirmenin şart olduğunu, kendilerinin de böyle yaptıklarını söylüyorlar.

Alman'lar 1918 de harpten ezgin olarak çıktuktan sonra her bakımdan düşkünlüğe uğradılar. Kendi yazılarından öğreniyoruz ki spor imdada yetişmeseydi düşkünlüklerine çare bulunamıyacaktı. Sovyet Rusya dahi kendisine göre küçük bir devlet olan Polanya karşısında mağlubolduktan sonradır ki ruh ve beden sakatlığını gidermek için çareler ararken sporu tek devâ olarak buldu. Bu gün muvaffakiyetle savaşmasını da spora borçludur. Bütün bunları onların kendi yazılarından öğreniyoruz.

Fransız'lar, uğradıkları son bozgunluğun sebeplerini araştırırken sporda yanlış yol tuttıklarını iç acısıyla şimdi yazıyorlar ve şöyle diyorlar: "Yanlış ve baskısız bir olgunlukla beraber spor ideali ile onun güzel tanzim edilmiş bir cemiyetteki rolünü ölçemediğimizden dolayı hem ferdler, hem de cemiyet arasında acıklı durumlar hasıl oldu."

İçi yanmış olan Fransız'lar hakıykati ye's ile haykırırken şunları da Mareşal Petenin ağzından naklediyorlar: "Gençler, ya ba'zı şeylere hizmet için birisi olacaklar; yahut, birisine hizmet için, daha doğrusu birisine esir olmak için bir şey olacaklardır. Ve sonra; esir olmamak için ruhça ve bedence gelişmek ve olgunlaşmak üzere spora dört elle sarılmanın şart olduğu; noktasına varıyorlar.

Görüyoruz ki bu gün savaşıma kudretini gösterenler de, yere serilenler de sporu, bir milletin yükselmesi için ele alınacak unsurların başında göstermektedirler. Türkiye dahi beden terbiyesi ve spor işlerini devletin kudretli eline vermekle hakıykati yakalamış bulunmaktadır. O halde toprağı işlemekle zâten eyi sporcu olduklarını gösteren Konyalılar arasında buna daha çok önem vermeyi düşünmek yersiz bir hayâl olmayacaktır.

Spor bahsında yeni inançlar uyanmıştır. Başka bir iklimin, başka bir milletin spor tarzını genelleştirmek yerine, mahallî olan sportif oyunlara değer vererek onları maksada uydurmanın daha verimli ve uygun olacağı söylenmektedir. Halkın temâyüllerini benimseyerek gayeye o yoldan erişmeğe çalışmanın daha doğru olacağını kabul etmeye sebep yoktur. Kadınhanı halkının At Sporlarını an'ane hâline

getirmiş olmaları oralarda bu türlü sporu en başa geçirmek için sebep sayılmalıdır. Esasen At sporları, sporların en asili, ve en güzelidir. Şahsa ve memlekete her bakımdan faydalı olrn At sporlarını, halkın temâyüllerini de göz önünde tutarak teşviketmek herkes gibi bizim için de zevkli bir vazifedir. Yukarda söylediğim gibi kurultaya delege olarak gelmiş bulunan Atâ arkadaş ile bu noktada tam bir birlik halindedeyiz. Kadınhanlılar çalışırlar ve eksiklikleri, At sporlarını ampirik halden çıkarıp asrın icaplarına uydurmak için lâzım olan şeyleri tesbit ederek harekete geçerlerse böyle bir işi tamamlamağa çalışmağı biz de kendimize borç biliriz.

At sporu, sporların en asili olmakla beraber yüzme de onun kadar güzel, faydalı ve sağlık vericidir. Muhtelif atletizm hareketleri, ve bu arada sportif oyunlar içinde yüzme kadar kıymetli bir iş gösterilemez. Temiz suları, arasına kabaran dalgalarile şirin Beyşehir gölü eyi çalışılır ve usul dahilinde teşkilat yapılırsa Orta Anadolunun yüzme sporları bölgesi olur. Bir Türk genci eyi gol atmayı beceremiyebilir, yüz metre sür'at koşusunu Kaybedebilir, eyi tenis, basketbol, voleybol oynamayı başaramıyabilir; Fakat aynı Türk gencinin yüzmeyi bilmemesi bir kusurdur. Kabaran dalgaları tokatlayarak yenmeğe muvaffak olmak az zevk midir? ve bu zevkın, şahsın sağlığına olduğu kadar, milletin de sağlığına edeceği hizmetler asla küçük görülmemelidir.

Her iki işi teşkilâtlandırarak, tanzim edecek arkadaşların hareketini bekliyoruz. Bize gelince: payımıza düşecek yardımlara ve hizmete hazır bulunuyoruz.

SIHHAT

LEKELİ HÜMMA (Tifüs)

Dr. RIFKI TUYGAN
Dahiliye mütehassısı

Harbin, açlık ve sefaletin arkadaşı olan bu hastalık, şimdi bütün cihan tıp edebiyatının aktüel meselesi olmuştur.

Tarihi oldukça uzundur. Harp, açlık ve sefalet insaniyet üzerine çokdümü, bu da dördüncü bir belâ şeklinde beşeriyete musallat olur.

Eski harplerde bunun mucip olduğu telefât, harp zâiyatının daima birkaç mislini geçirdi. Fakat şimdi tıp, bunun mahiyetini ve bulaşma tarzını bulduğundan eski salgınlarda olduğu kadar telefâtı mucip olamıyor. Buna rağmen, Rusya'da 1918 den 1922 ye kadar, on milyon insan bu hastalığa tutulmuş ve bunun üç milyonu ölmüştür.

Bu hastalık bizde Kırım seferinde ve 93 Türk — Rus harbinde hükümünü sürmüşse de ancak Balkan harbinde ve birinci cihan harbinde bizde eyice tetkik edilmiştir. Bu iki harpte ordumuza bulaşan bu belâyı söndürüncüye kadar pek çok doktorlarımızı kurban verdik. Bu muhterem vatan ve fen fedaisi arkadaşların aziz hatıralarını burada hürmetle anmayı bir vazife telakki ederim.

Harp ve sefalet senelerinde büyük salgınlar yapan bu hastalık, hemen daima andemik (küçük mevzîf yuvalar şeklinde) olarak Rusya'da ve diğer bazı yerlerde bulunur. Sulh ve refah zamanında insanlar bitli ve sefil olmadıklarından bu gibi yerlerde tek tük görünür, fakat harp zuhur edipte açlık ve sefalet ortalığı istilâ edince bu da bulunduğu yerden yayılarak kendisine müsaid bulunduğu bütün cihan kıt'alarını büyük salgınlar halinde dolaşır ve pek çok telefâtı mucip olur.

Lekeli Hümma insandan insana yalnız bitler vasıtasile sirayet eden hâd ve bulaşıcı bir hastalıktır. Sirayet vasıtası bit olduğu için, bit bulunmayan yerde Lekeli Hümma da bulunmaz.

Mikrobu hemen aynı zamanda: Wildmer, Nicolle, Rickett ve Von Prowazek tarafından keşfedilmiştir. Fakat bu araştırma ve keşif esnasında bu pis hastalığa bu âlimlerden ikisi, Rickett ve Prowazek kurban gitmişlerdir. Onun için, bu iki âlimin namlarını ebedileştirmek için, mikrobun adına "Rickettsia Prowazek," denmiştir. Bu mikrop, kırmızı kan yuvarlakcıklarının yarısı veya dörtte biri kadar ufak yuvarlak cisimlerdir.

Bir lekeli hümma hastasını ısırın bitin aldığı mikroplar, evvelâ midesinin "epitel," hücrelerine ve dört gün sonra da bağırsaklarına ve salya guddelerine girer. İşte bundan sonra bit, diğer sağlam bir insanı ısırırsa lekeli hümmayı aşılar. Demek bir bit, bir hastayı ısırıp ta mikrop alırsa hemen aynı saatte hastalığı diğer sağlam insanlara aşılayamaz; en aşağı 4 gün kadar bir müddetin geçmesi lâzımdır.

Her akşam üstünü ve çamaşırını değiştirip banyo yapan ve tesadüfen üzerine gelmiş bir bitten temizlenen insanlar, tifüslü insandan bit almış ol-

salar dahi, hergün çamaşır değişmekle, bitin aşılama kabileyeti için lâzım olan 4 günlük zamana müsaade vermeyeceklerinden bu suretle çok defa büyük bir felâketin önüne geçmiş olurlar.

Bizim memleketimizde lekeli hümmayı bittten başka bir haşere nakledemez. Pire, tahta kurusu, sinek ve sivri sineklerin bu hastalığı nakledemeyeceklerini kat'i bir ifade ile söyleyebilirim. Tifüs salgınları esnasındaki tecrübelerimiz bunu çok kesin surette isbat etmiştir.

Bunu yalnız bizim memleketimiz için diyorum. Çünkü lekli hümmanın diğer memleketlere mahsus ve pire, gene ve diğer bazı haşerelerle sirayet eden şekilleri de vardır. Fakat bizim memleketimizde bunun sirayet vasıtası yalnız ve yalnız bittir.

Bu pis haşere hakkında da aşağıda, makalenin müsadesi nisbetinde, malûmat vereceğim. Şimdi hastalığın seyrini takip edelim:

Hastalığı nakledebilecek hale gelmiş olan bir bit, sağlam bir insanı ısırırsa 12-15 gün kadar o insan hiç birşey hissetmez, kendisini her vakit gibi sapsağlamdır. Bu 12 - 15 günlük müddete "kluçka devri," (devri tefrih) denilir. Bu müddet geçince, yani ısırmadan 12-15 gün sonra hastalık baş, bel ağrıları, hararet ve büyük bir halsizlikle başlar, 3 gün içinde hararet derecesi kırka çıkar. Bu esnada hastalık için karakteristik olan lekeler çıkmağa başlar. Lekeler 3-6 günde, ekseriya dördüncü veya beşinci günü çıkar, İlk önce lekeler parmakla basıldığı vakit, lekeler kaybolurken, bir müddet sonra bunlar parmak basılmasına karşı sabit kalır ve kaybolmazlar. Ve o vakit de kırmızı — mavimsi bir renk alırlar, hastalığa da bu lekelerden dolayı "Lekeli Hümma," ismi verilmiştir.

O vakte kadar kendilerini çok rahatsız hisseden, uyuyamayan, hiç birşey yiyemeyen hastalarda bundan sonra asabî-cümle tarafından âraz görünmeye başlar, hastalar: çarpınır, abuk sabuk söylerler; bazılarında derin bir halsizlik hasıl olur. Hasta, birşey söylemek veya doktoruna izahat vermek istediği halde birtürlü muvaffak olamaz. Bazan hastalar adetâ derin bir uyku içinde dünyadan ve etrafından bihaber yatarlar.

Bazı hastalar da, ânî bir teheyyüç gelerek, kalkıp gezerler; hattâ eyi bakılmazsa kendilerini yataktan ve bazan açık pencereden dışarıya da atarlar. Onun için tifüs hastaları en çok bakım ve ihtimama muhtaç hastalardır.

Hastalığın sonuna doğru, hastalar gittikçe rahatlaşmağa başlarlar. Ve hafif vak'alarda 12-13 cü, ağır vak'alarda da 15-16 cı günü, hararet, tabîye düşerek hastalık biter ve hastalar da nakahate girerler. Bazı ağır vak'alarda hastalar «Koma»ya (derin bir baygınlık) girerek bir daha da ayılmazlar. Lekeler hararetin devamı müddetince devam eder, hararet düşünce lekeler de kaybolur.

Lekeli hümma hastalığı, en ağır hastalıklardan birisidir. Vefiyat nisbetini her hastahane muhtelif olarak gösterir. Bunda yatan hastaların yaşı, salgının şiddeti ve bilhassa hastaya bakım tarzı büyük bir rol oynar. Yalnız genç hasta alan hastanelerin vefiyat nisbeti % 16 olduğu

halde yaşlı hasta da kabul eden hastahanelerin vefiyat nisbeti daha yüksektir.

40 yaşından sonraki hastalarda vefiyat % 40 a kadar çıkabileceği gibi hastanın yaşı ilerledikçe vefiyat nisbeti de ona göre artar.

Birinci Cihan harbinde başhekimi bulunduğum bizim Konya hastanesine 1332 senesinde 382 lekeli hümma hastası girmiş, bunun 313 ü şifa bularak hastaneden çıkmış, 69 hasta da vefat etmiştir. Hastahane-miz her yaşta hasta kabul ettiği halde vefiyat nisbeti % 18 i pek az geçiyor demektir.

Kalp'leri, böbrek'leri ve damar'ları bozuk hastalarla yaşlı insanlar bu hastalığı çok zor geçirirler. Ve bunlar arasında vefiyat nisbeti çok yüksek olur.

Münevverlerin de hastalığı diğerlerine nisbeten daha tehlikelidir. Meselâ: Aynı yaş ve aynı bünyede bulunan bir münevverle bir köylü, lekeli hümmaya tutulurlarsa köylü, hastalığını münevvere nazaran daha kolay geçirir. Onun için hekimler ve münevverler arasında da ölüm nisbeti diğerlerine nazaran fazladır.

Tifüs hastalığı esasen bir damar hastalığıdır. Böyle hâd ve ağır geçen bu hastalık, bütün tegayyüratını ince ve en ince damarlarda yapıyor. Münevverlerde dimağdaki kan cereyanı münevver olmayanlara nazaran daha şiddetli olduğu için orada ki damarlarda iltihap daha fazla olur, bundan dolayı da münevverlerin hastalığı daha ağır ve daha tehlikeli oluyor. Çocuklar bu hastalığı çok hafif geçirirler. Şahsen binlerce tifüs hastası tedavi ettim. Küçük yaştaki çocuk hastalarım arasında bir tanesini dahi kaybettiğimi hatırlamıyorum. Bu da çocukların dimağ faaliyetlerinin büyüklerinki kadar fazla olmaması ile izah ediliyor.

Tifüs, bir çok ihtilâat yapabilir. En tehlikelileri kalp ihtilâtları, el ve ayaklarda yaptığı gangrenler ve çene altı bezlerindeki iltihaplardır. Bu ihtilâtlar yüzünden de maalesef birçok hasta kaybederiz.

Lekeli hümmanın yalnız bitle geçtiğini ve bit olmadığı vakit lekeli hümmanın da bulunmayacağını biliyoruz. O halde bu hastalığa karşı savaş, bitlerle savaştan ibarettir. Onun için bitleri tanımak lâzımdır.

Bitler, böceklerin "Pediculidea," familyasına mensup haşerelerdir. Yaşadıkları yer, temiz olmayan, sık yıkanmayan ve çamaşır değiştirmeyen insanların vücutlarıdır. Bitlenmek ve bitli olmak herhalde cemiyetin süflî bir tabakasına mensubiyetin açık bir ifadesidir.

Eğer harpler olmasa, medenî memleketlerde bitlenmiş insanlar bulunmayacağı gibi, kültürü yüksek memleketler için bit de meçhul bir haşere olurdu. Fakat harp felâketleri en medenî memleketlerde dahi insanların bitlenmesine sebep oluyor. Bu gibi zamanlarda bazan en temiz ve içtimâî tabakaların en yükseklerine mensup insanlar da bazan bittten ve bu hastalıktan kurtulamazlar.

Nakil vasıtaları, bakımsız oteller, hanlar, hamamlar, kahveler, Sinemalar velhasıl her tabakaya mensup halkın toplandığı bu yerlerden en temiz insanlar dahi bit alabilirler. Bit, ufak bir temasla birisinin omuzundan diğer bir şahsa atladığı çok vaki'dir.

Eskiden harplerde bitler askerlerin arkadaşları idiler. Harpte her ordu bitlenirdi ve hattâ bizdeki (bit yigitte olur) sözü de bundan ileri gel-se gerek.

Fakat şimdiki modern ordular bitin ne gibi felâketler getirebileceğini bildiklerinden cephelerdeki askerler, vatandaki sivil halktan çok daha temiz ve tamamen bitsizdir. Meselâ: Bizim İstiklâl harbindeki Millî or-dumuzda, harbin bütün devamı müddetince askerde, buralarda, bir tek tifüs vak'ası görmediğimizi iftiharla söyleyebilirim. Askerde bu hastalı-ğın önüne geçmek kardar kolay birşey yoktur. Asker kıt'aları, disip-linleri sayesinde, tamamen doktorların istedikleri gibi hareket ettikle-rinden hastalığın derhal önüne geçilir. Sivil halkta maalesef böyle de-ğildir. Ve bir yerde tifüsü söndürmek için çok uğraşmak lâzımdır. Bit-ler yalnız lekeli hümmayı değil, aynı zamanda Hümmayracia'yı ve Si-per hümmasını (5 günlük hümma) yı da naklederler.

İnsan biti üç çeşittir: Elbise biti, baş biti ve kasık bitidir.

Elbise bitleri 3-4,5 milimetre uzunluğundadırlar. Dişiler daha büyük erkekler 3 milimetreyi decavüz etmez, ağızları kan emecek tarzda ya-pılmış, ayaklarında da büyük birer tırnak vardır. Bu tırnaklarla elbise liflerine kuvvetle yapışır.

Aç olduğu vakit yassı olan bit, kan emerse veya dişi olup ta yu-murtlayacak bir zamanda olursa şişkin olur. Renkleri aç iken kirli griden beyaz sarımsıya kadar değişir. Kan emerse iptida koyu kırmızı, sonra esmer kırmızı ve nihayet siyah olur.

Büyümüş ve yumurtlayacak bir hale gelmiş dişi bit 30-40 gün yaşar ve bu müddet zarfında (200) yumurta (sirke) yapar. Bunlar iptida be-yaz ve sonra esmer olurlar, ve yapışkan bir madde ile elbise liflerine yapışmış bulunurlar. Bitler yumurtalarını ekseriyya pürtüklü ve kıllı saflara bırakırlar. Ençok havaya maruz ve dikiş yerlerini intihap ederler. Meselâ gömlek ve caket yakaları.

Bitler, en çok yünlü ve pamuklu kumaşları severler. İpeğin elyafı düz olduğu için sevmezler. Hele tafta, saten gibi düz ve kaypak ku-maşları hiç sevmezler. Bitler, 32-35 derecede 6 günde; 25-30 derecede 8-16 günde yumurtadan çıkarlar. 22 dereceden aşağı hararete yumur-tanın olgunlaşması durur. Velhasıl bir dişi bit müsaid hararet ve şart-lar içinde 8 haftada tam (5000) bit yapar. Elbise biti yalnız insan kani-le beslenir. Maymun, Sığır, Beygir gibi her hayvanın kendisine mahsus ayrı bitleri vardır.

Elbise biti ençok insanın etine temas eden iç çamaşırlarda oturur. Fakat yazın dış elbiselerde, mobilyelerde, yatak takımlarında ve perde-lerde de bulunabilir. Çok bitlenmiş insanların ense kıvrımlarında, ku-laklarında vücut ve hattâ yüz kıllarında dahi bulunabilir.

Elbise bitleri ne fazla sıcak, ne de soğuğu severler. Mutedil hara-rette yaşarlar. İnsan vücudunun harareti ve insan elbiseleri onlar için en müsaid yaşama muhitidir.

Tropikal (çok sıcak) memleketlerde elbise biti yok gibidir. Onun için oralarda lekeli hümma da bulunmaz. Bitlerin koku alma hisleri pek

zayıftır. Naftalin, kâfur veyahut diğer sert kokular sürünerek bitlerin gelmeyeceğini zannetmek ve buna güvenmek doğru değildir. Bir de vü-cuda bit geçirmeyen yakalıklar ve diz bağları icatları tamamen yalan-dır. Halkımızın bu sıhhat vurguncularına aldanmamalarını bilhassa tav-siye ederim.

Bitlerin hareketi, tahtakurusu ve Pirelere nazaran yavaştır. Bir bit, bir metre mesafeyi 10 dakikada katettiği halde Tahtakurusu bu mesafeyi bir dakikada alır, Pire ise herkesin bildiği gibi sür'at şampiyonudur.

Baş bitleri elbise bitlerine çok benzerler, Yalnız daha küçüktürler. Renkleri de misafir bulundukları saçların rengine göre değişir. Bunlar ençok çocuklarla ihtiyarlarda ve saçlarına iyi bakamayan insanlarda olur.

"Permanant" saç taşıyan ve ondülasyonları bozulmasın diye saçlarını yıkamayan ve eyice taramayan bayanların saçları da şüphelidir.

Kasık bitleri: Bunların her ikisinin küçüğü olup kasık kıllarında ba-zan da koltuk altı kıllarında bulunur. En çok pis hamamlardan ve cin-sî münasebattan alınır. Elbise bitlerinin lekeli hümmayı geçirdiği bir hakikat-ilmiyedir. Fakat baş biti hakkında bazı bilginler ara-sında ihtilâf varsa da bunun da lekeli hümmayı geçirdiği sabit ol-muştur. En eyisi bakteriyoloji uleması bu meseleyi kat'i olarak halle-dinciye kadar her üç çeşit biti tifüs nakleder telekki etmek ve topye-kûn bunların hepsiyle mücadele etmek en doğru ve kestirme bir hare-kettir.

Bitlerden temizlenmek gayet kolaydır. Bir insanı bitten temizlemek için saç ve vücuttaki bütün kılları tıraş edilir, hamamda bol su ve sabunla yıkadıktan sonra temiz elbise ve çamaşır, yahutta kendi elbi-se ve çamaşırları etüvden geçirildikten sonra arkasına giydirilir. Tabii, yataklarının ve diğer bütün temas ettiği eşyanın etüvden geçirilmesi ve temizlenmesi de icabeder.

Çamaşırlardaki bitler, sodalı suda 15 dakika kaynatmakla öldürülür. kaynayamayacak şeyler yatak, yorgan vesaire gibi eşya, devletin etüv-lerine gönderilir.

Bitleri aç bırakmakla da öldürebiliriz. Oda harareti derecesinde 3 hafta kalan eşya içindeki bitler ve yumurtaları tamamen ölür. Yal-nız bu gibi işleri sıkı kapalı sandıklarda yapmak lâzım. Çünkü, aç ka-lan bitler etrafa dağılabilir.

Bit ve yumurtaları (80) derece hararete bir saatte tamamen ölür-ler. Onun için «Etüv» bulunmayan yerlerde «Buğu Sandıkları» yapılabi-lir. Çok basit ve ucuza mal olan bu sandıklar binlerce vatandaşın ha-yatını kurtarabilir.

Harp sonrası felâketleri meyamında en başta Lekeli Hümma geliyor. Onun için, bu belâ ile mücadele için her küçük kasabamızın ve hattâ her köyümüzün basit ve ucuza çıkabilecek bir tarzda bir bit tathir mahalli ile birer buğu sandığını daha şimdiden yapmaları ve bu belâ-ya karşı mücehhez ve hazır bulunmaları çok şayanı temennidir. Bitli insanların odaları ve tahtaları yüzde beş nisbetinde «krezil», li sabun mahlûlü ile yıkanır.

Saç ve kasık bitleri için en eyisi saç ve kılları traş etmek ve sonra cıvalı merhem sürmektir.

Saçlarını kestirmek istemeyen Bayanlar, saçlarını sirke ve petrol'la iyice ıslatarak ve başına petrole batırılmış bir takke giyerek bir gece bu suretle istirahat etmeli ve ertesi gün de saçlarını bol sıcak su ve sabunla yıkayarak ve çok sık bir tarakla tarayarak bit ve sirkeleri temizlemeli. Eğer bir defasında temizlenemeyecek ve bazı kıllara yapışık sirkeler kalacak olursa bu ameliyeyi; saçlar haşerelerden temizleninceye kadar; tekrar etmelidir.

Lekeli hümmanın kat'i bir tedavisi yoktur. Hastalığın devamı müddetince hastaya iyi bakmak, lüzumunda tıbbî müdahalelerle kalbi kuvvetlendirmek ve hastalığı iyi geçirmesi için bünyeğe yardım etmektir. Tifüs en çok eyi bakıma muhtaç bir hastalıktır.

Tifüsü bir kerre geçiren insanlarda bu hastalığa karşı bir maafiyet kalır. Şahsan iki defa tifüse yakalanmış insan görmedim. Fakat mürur zamanla bu maafiyetin zayıflayıp ikinci bir defa daha tifüse tutulabileceği, fakat ikinci hastalığın çok hafif geçtiğini, yeni tıp neşriyatında gördüm.

Bir tifüs hastasının ateşi düştükten beş gün sonra o hasta artık muhiti için tehlikeli değildir. Yani hastalığı artık kimseye sirayet etmez. Bu, Tifonun aksinedir. Çünkü tifoda bir hastanın ateşi düştükten ve hasta tamamen eyi olup işine gücüne de başladıktan haftalarca, hattâ aylarca, sonra da hastalığını başkalarına sirayet ettirebilir.

Tifüsün vâkî aşısı vardır. Bitlerden ayrılan tifüs mikroplarını yumurtalar üzerinde üreterek aşı yapılır... Yapılması çok zor olduğu için hiç bir Devlet kendi bütün milletini değil, hattâ yalnız ordusunu bile aşılayacak miktarda aşı yapamıyor. Şimdilik aşı, her yerde, bu hastalığa ençok maruz olan doktor, hastabakıcı ve hemşirelerle diğer lâzım olanlara yapılıyor. Bizde ilk defa Gülhane hastanesi bakteriyoloji Profesörü Kemal Hüseyin tarafından yapılan çok emin bir aşımız var. Bu irfan menbaı ve çok kıymetli profesörümüz ordumuza binlerce kişilik aşı vermiş ve mütemadiyen de vermektedir.

Aşı, beşer gün fasıla ile (0,50), (0,50) ve (1) Sm. mikâbı yapılıyor. Hiç bir âksi tesiri yoktur. On ay sonra bir santimetre mikâbı daha şırınga edilerek birinci üç aşıdan 15 gün sonra teessüs etmiş olan muafiyeti kuvvetlendirmek lâzımdır.

Bu aşıya rağmen tifüse yakalanmak ihtimali vardır. Fakat hastalık o kadar hafif geçiyor ki, doğu cephesindeki Alman askerî doktorları aşılanmış olanlar arasında ölüm vak'ası hiç görmemişlerdir.

Bu belâ ile şiddetle mücadele eden Cumhuriyet Hükûmetinin ve sıhhat vekâletinin bu âfeti kıştan evvel söndüreceğine büyük bir itimadımız vardır.

E R K E K L E R

T. ÇOBANOĞLU

"S. Başer'in (kadınlar) adlı şiirine cevap,"

Bir hakaret mi etmiş sizlere "Zorlutuna," ?
Benzetmek günah mıdır aldatanı şeytana ?
İhtiyacımız yoktu böyle bir armağana.
Sen zulmü lâıyk gördün canına can katana ?
Haykırmak istiyorum, haykırmak ben de sana
Aczim mani olmasa bîgünah feryadına.
İstersen cür'etkâr de, istersen kahpe bana !
Bu kadar küfür niçin melek gibi anana ?
Dikkat et damarından fışkıran al kanına,
Kadın da vasıf katmış onun yüksek vasfına.

Yıkıldı Osmanlılar, devrildi koca Roma,
Âdem de Havva için kovuldu dağ başına,
Yusûf Züleyha için atıldı zindanlara,
Kays te Leylâsı için döndü çölde mecnuna.
Kadın mı sebep oldu her şeye tek başına ?
Bir yürümediler mi uçurumun yoluna ?
Siz götürdünüz onu dalalet kapısına,
Sonra kahpe dediniz zavallının adına.
Neden yalnız bu küfür, neden yalnız kadına
Beraber işlemişken, böyle her itham ona.
Bu yük ağır değil mi zayıf omuzlarına
Kahpe demek kadına ar değil mi Cihana ?
Yaralansa yüreğin, ya kıysalar canına;
Yine sen sığınırsın bir kadının adına, (1)
O da gönülden ekler feryatlar, feryadına,
Ağlamaz, yanmaz kimse bu kadar candan sana.
Onun kolunda deva bulursun her yarana,
Timsaldır ve misaldır faziletin şanına.
Bunları sayıp dökmek övünmek değil sana,
Böyle bir şey düşünmem, gelmez de hiç aklıma,
Yalnız sen şunu söyle! yetişir bu şanına
İftira eder misin o tertemiz kanına ?

(1) — Başımızın her darda kaldığı anda ilk hatırıma gelen varlık anamız olduğu için mis'radaki mâna bu noktaya taalluk eder.

HALKEVİ FAALİYETİ

Dil, Edebiyat komitesi :

Komite, verilecek konferansların münakaşalı olmasını ve bu münakaşaya iştirak edeceklerin daha evvelden hazırlanmasını temin için mevzuları önceden dağıtmaktadır. Bu şekilde (Kendimize dönelim) ve (Millî Terbiye) mevzulu iki konferans verilmiştir.

Aylık Mecmuamız :

Yalnız tarih ve folklara inhisar ettirilmeyerek, "Genel Sekreterliğin geçen seneki tamimi veçhile,, Edebiyat, Ziraat, İktisat, Sıhhat, Terbiye ve Sosyolojiye müteallik yazılara da yer verilmesi kararlaştırılmış, bu nüshadan itibaren o şekilde çıkarılmağa başlanmıştır.

Güzel San'atlar komitesi :

Muntazam bir Orkestramız, ayrıca bir mandolin gurubu ile beş kişilik bir de Caz hey'etimiz vardır. Bunlar gençler ve çocuklardan müteşekkildir. Ayrıca Halk türkülleri derlenmektedir. Bu türküllerin klışeleri yapılmak üzere lâzım gelen teşebbüse geçilmiştir. Bundan maada haftanın muayyen günlerinde piyano dersi de verilmektedir.

Temsil komitesi :

Repertuvara dahil (Hissei Şayia, Zügürtler, Balta, İstiklâl, Mahcuplar, Yapışkanlar, Erkek Kukla) piyesleri temsil edilmiştir.

Halk Dersaneleri ve Kurslar Komitesi :

Evimizde açılan Daktilo Kursunun birinci devresi bitmiş, on iki kişiye şâdetname verilmiş ve ikinci devresi de açılmıştır. Ceza evinde açılan okuma yazma kursu devam etmektedir. Yeniden bir Fransızca kursu açılmıştır.

Kitapsaray ve Yayın komitesi :

Muhtelif kollarımızın hazırladığı üç eser neşredilecektir. Maarif Vekâletinin çıkardığı klâsikler serisile yine Vekâletin neşrettiği mühim eserler satın alınmıştır.

Köycülük komitesi :

Merkeze civar Karaarslan köyünde törenle bir ağaç bayramı yapılmış (500) den fazla ağaç dikilmiştir. Ayrıca ağaç dikim ve bakım usulleri hakkında konuşmalar yapılmıştır. Hatıp Nahiyesinde (200) aşılı Kayısı ağacı dikildiği gibi diğer dört köyde de (5000) adet aşılı ameliyesi yapılmıştır. Sille Nahiyesinde bir okuma odası açılmak üzredir.

Tarih ve Müze komitesi :

Evimizde bir folklor müzesi tesis edilerek Konya'nın kıymetli elişlelerinden yağlık, çevre, uçkur gibi eşya alınmış ve evvelce alınan erkek ve kadın mahallî giyim eşyası ile birlikte büyük bir camekânda teşhir edilmektedir.

DERGİLER ARASINDA

16. 5. 1943 tarih ve 40 sayılı ÜLKÜ'de :

Tahsin Bangooğlu (Uygunculuk) başlığı altındaki kıymetli yazısında ezcümle şöyle söylüyor :

"Uygunculuk bir türlü ahlak bozukluğudur. Hoşa gitmek, köşe kapmak, başa geçmek için uygunculuğa düşmemeliyiz. Hem de uygunculardan çok sakınmalıyız. Şahısların ve toplulukların en temiz emelleri, en güzel ülküleri ve en sağlam da'vâları çok defa bir UYGUNCUNUN elinde çürüyüp gider."

"KONYA" : Bizim de kanaatımıza göre her muzur tipden evvel mücadele edeceğimiz bu "opportuniste", dediğimiz mahluklardır, ki bunlar ba'zan bilmiyerek içtimâi bünyemizi her cepheden kemirirler.

1. 6. 1943 tarih ve 238 sayılı "VAKİT", da :

Cemil Sena'nın (Kadınlık eğitimine ve ödevine dair) başlıklı değerli yazısında başlıca şu satırlar görülmektedir :

"Evvelâ kime kadın demelidir. Biz, çocuklarımızın annesi ve hayatımızın en vefalı eşi olan yaratığa KADIN diyoruz. Yoksa kadın, eğlence yerlerinde, kaldırımlarda dolaşan; insanlığı ve en gerçek ödevlerini kaybetmiş olan "DİŞİ", değildir. Dedikten sonra kadınlarımızı (EV KADINI, İŞ KADINI, MONDEN KADIN) diye üç tipe ayırıyor ve hepsinin vasıflarını belirtiyor; MONDEN KADIN için bilhassa şu vasıfları söylüyor: Bunlar daima başkaları için yaşayan, hayatları kumarda geçen, kendilerini teşhir etmekten hoşlanan, her geydikleri elbiseyi bir başkasına göstermek ihtiyacıyla kapılarda dolaşan... Bunların evle, çocukla, koca ile alâkaları hiç yok gibidir."

"KONYA" : Muhterem üstadın fikirlerine tamamen iştirâk eder, biz de kısaca şunu ilâve eyleriz : Kendilerini medenî ve kültürel bir varlık olarak tanıyan bu tip kadınların mensup oldukları millete verdikleri zararı hiç bir düşman veremez. Biz, okuyup yazmamış, fakat evine merbut, sağlam bir karakteri olan EV KADINI ve İŞ KADININI bunlara bin defa tercih ederiz.

Bunun için MİLLÎ MÜESSESELERİMİZ, her şeyden, her şeyden evvel kadınlığın bu muzur tipine karşı HAVA TEHLİKESİNDEN KORUNUR GİBİ kuvvetli bir MİLLÎ TEDBİR almalı ve bununla mücadele etmelidir."

15. 6. 1943 tarih ve 3 sayılı GERÇEK mecmuasının kapağındaki : (ŞAŞIYORUZ) başlıklı şu kısa fakat çok dikkate değer yazıyı aynen alıyoruz :

"Bir Fin, yolda bulduğu saati yerden alır kulağına götürür; durmuşsa kurar, bozulmuşsa yaptırır; yerine koyar!. Cebine değil..."

"KONYA" : Bizde bunlar olmaz efendim... Diyenlere soruyoruz; fakat onları şaşırtacağımız günler yakındır. Çünkü; bütün bir dünyayı TÜRKİ YARAŞIR kahramanlıkla şaşırttığımız günler uzak değildir. Bizim için yakın olmayan bir uzaklığı düşünen bu gibilere şaşıyoruz ve soruyoruz: Yollarından şaşan onlar mıdır, bizler miyiz?.

Bursa'da çıkan ULUDAĞ mecmuasının 58 No.lu nüshasında Nazım Yücelt bir "Halkevinin Vasıfları", başlıklı yazısında diyor ki :

"Kendine inanacaksın. İlmine güveneceksin. Zor iş karşısında dayanacaksın. Gün geçtikçe terakki kaydedeceksin."

"Kendini kimseden aşağı görmeyeceksin. Başkası da senin kadar düşünür. Onun da zekâsı senden üstün değildir. İsteyerek, inanla çalışırsan yaratırsın yaparsın."

Şu halde bir Halkevinin vasıfları :

- 1 — Türk milletini sevmek.
- 2 — (Hak) mefhumuna inanmak.
- 3 — Kendi bilgisine güvenmek.
- 4 — Zor karşısında dayanmak.
- 5 — Bir an yeis getirmemek.
- 6 — Kendini aşağı görmemek.
- 7 — Yaratıcı bir yapıcı olmak.
- 8 — Cemiyete şiddetle bağlanmak.
- 9 — (Adam sende; bana ne, neme lâzım, ne faydası var ki) ci olmamak.

Dergimize yazı göndermek lûtfunda bulunan sayın zatlerin yazılarını mümkün olduğu kadar DAKTİLO ettirmelerini, el yazısı ile olanların okunaklı olmasına itina buyurmalarını; ecnebi dillere ait ta'bir ve kelimelerin de karşılıklarına ait oldukları dillerdeki yazılış şeklinin ilâvesini bilhassa reca ederiz.

Muhabirlerimize: Kıymetli yazılarınızı bekliyoruz.

R E C A

- 10 — Cemiyet içinde faydalı olmak, zarar verenleri önlemek.
- 11 — İşi ihmal, vakti israf etmemek.
- 12 — Hak yolunda mes'uliyetten korkmamak.
- 13 — Riya ve tabasbusu ezmek, yalan söylememek.
- 14 — Dedikodu yapmamak, dedikoduya kulaklarını kapamak.
- 15 — Programlı çalışmak. İşi olurluna bırakmamak.
- 16 — Akıl ve muhakemeyi daima elde tutmak, hisse kapılmamak.
- 17 — İşin içinde sürüklenmeyip işi sürüp götürmek.
- 18 — Medih ve sitayişe kulak asmamak.
- 19 — Tenkide tahammül etmek.
- 20 — İyi yürek, sağlam karakter, müsbet görüş, üstün irade sahibi olmak.

Hülâsa : İnanmak, güvenmek, çalışmak ve iş birliği, gönül beraberliği.

Fehime hanım — Zaten senin bunlara bir ihtadın (itfakadın) yokki. İşin gücün frenkçe kitaplar okumak! İmin dudu hoca hep bunlara malânci (mâlâyânî) diyor.

Arif efendi — Aman anne bu İmin dudu hocayı ne kadar seviyorsun. Az daha durursan bunu da Uğru Abbasın yanına bağhıyacak gibisin.

Fehime hanım — Ey aman... ne olursa olsun, eşşek koğalasın. neme lâzım oğlum; yalınızlıktan ne kadar usandığımı bilin; senin uğruna gül ömrümü kül ittim. Bana bir kere acı, sen evden çıkıp gidiyon, saatlerce şu evde yapa yalınız oturuyorum, senden başka bir evlâdım yok ki onnan eğlensem. İşte gelecek gelecek benim ikinci evlâdım olacak, akşam, sabah, evimizin eksigi yüseginen ana evlât gibi uğraşacağız. Hadi oğlum, büyün olsun bana bir cevap vir bu işi bitirelim.

Arif efendi — (Bu izdivacı müstakbelin kendi hayatına pek çok sui tesirâtı olacağını iyi bilirse de valdesinin ibramatından artık usanmış olduğundan) :

— Pekâlâ valdecğim kimi alacağım bakalım ?

Fehime hanım — Kim olacak oğlum, Allahın kismet ittiği...

Arif efendi — Şöyle kim kismet olacak gibi, kestiremez misin ?

Fehime hanım — ana'!.. (taaccüp ahenklerinden) ne biliyim o nasıl söz hayol!!

Arif efendi — Canım gözünün altından kim geçer demek istiyorum.

(Kendi kendine)

Hay bu İmin dudu hocasının gözü kör olaydı. Hep bunlar onun telkinatı!

Fehime hanım — Ne biliyim, şöyle bakalım bir geze cem. (gezeceğim)

Arif efendi — (gülerek) İmin dudu hocanın kızı yok mu ?

Fehime hanım — (Kemali tabassürle) şimdi yok oğlum bir tane vardı ama istiskaya uğradı. Çok okudular, üflediler muşmulla (sümükütüböcek) suyuna varınca içirdiler, köpek tersini kıvratma kalemiyinen (kalemiyle) ağzına üflediler, itmedik derman koymadılar bir faydalar olmadı. Suna gibi kız indi çıktı gitti.

Arif efendi — (ca'lf bir teessürle) Hakikaten müteessir oldum valdecğim! Tababetin bile acız kaldığı şu mühim! şaff! ilâçlara karşı kızın ölüveriş, hele bana nişanlı olacağından dolayı bütün bütün tesir ediyor, zavallının son nefesinde köpek tersile tedavi ise...

Fehime hanım — Arif! gine (yine) maskaralığa başlama, neyise (ne ise) Allah rahmet eylesin; canım lâfım nerdeydi, ha!..

Arif efendi — Dur yine İmin dudu hocadan bir mukadime yapacaksan dinleyemem ha!..

Fehime hanım — âman!.. İmin dudunun da senin de gözünüz kör olsun. Töbe yarebbi!.

(Fehime hanımın kendisine ruhu sani telekku ettiği İmindudusuna karşı birdenbire inkısar, kendisinin ve kadınlığın seviyesini, ahlâkını pek güzel arzettiğinden)

Arif efendi — Canım, hiç insan hocasına böyle birdenbire gözü kör olsun der mi?

Fehime hanım —

Arif efendi için bu izdivacın bir belâ girdabı olacağı şüphesiz ise de her ne olursa olsun güldürür ağlatır, çıldırtır bin türlü safha gösterecek olan şu izdivaç komedisine girmegi arzu ettiğinden valdesine:

— Pekâlâ valdecğim sözü bir daha tekrar ediyorum kimi alacağım.

(*) — Kadınlar arasında bu gibi tedavileri ben gözümle gördüm. Okuyanlar emin olsun ki bu piyeste onların hayatına ben fazla bir şey ilâve etmiyorum.

Fehme hanım — Neyise aman...
Arif E. — (bu uzun sözlerden pek usanmış olduğundan)
Valde, sen bilirsın; münasipse Zekiye'yi alalım.

yü güldürün...

Arif E. — (kendi kendine) ay valdem değişti. Kağm öküzü

Fehme hanım — (birdenbire gülererek) aman Arif ölü-

Arif E. — (valdesinin aklına merhum kocasının geldiğini son cümleli hakimandan anlamakla latife kasdıle)
Canım nene lüzüm ilin öküztünü kağmı. işte mura-

Arif — Ha!.. öyle mi... canım senin aklına eş olmaz,

Adamı iskandil etmeği ne kadar bilirsın.

Fehme H. — (senasından dolayı kemali iftiharla) ey!.. hay oğlum, neler bilirim neler amma öküztüm öldü kağ-

nım kırıldı.

Arif E. — (valdesinin aklına merhum kocasının geldiğini son cümleli hakimandan anlamakla latife kasdıle)

Canım nene lüzüm ilin öküztünü kağmı. işte mura-

dımı g'breceksın ya, iş orada. İstersen sana birini daha bulalım.

Fehme hanım — (birdenbire gülererek) aman Arif ölü-

yü güldürün...

Arif E. — (kendi kendine) ay valdem değişti. Kağm öküzü

Fehme hanım — Neyise aman...
Arif E. — (bu uzun sözlerden pek usanmış olduğundan)

Valde, sen bilirsın; münasipse Zekiye'yi alalım.

Fehme hanım — Bakalım Allah nasip ederse Hasan efendinin kızı Yekiye'yi dirim ama onun küçük karısı da şındırna birşey, eğer kız da öyle alıştıysa....

Arif efendi — Canım annel Daba eve kız gelmeden yasını çekiyorsun.

(der çıkar)

Arif efendi — Pekâlâ pekâlâ!..

Fehme hanım — Öyleya oğlum hazar (zahir) geçim ehli birşey olmalı. Şaka değiliya evine avrat olacağ. Gine (yine) evin her umuruna ben bakacak değilim ya!

Arif efendi — Hoppala!.. Şimdi sen sen olsa şu izdi-vaçla bir lezzet arat artık anne, gelecek zavallı bana refika değil eve hizmetçi desene!..

Fehme hanım — aferim Arif, daha eve kız (Kız) gelmeden arkana almağa kaktın.

Arif efendi — (kendi kendine) Onun arkaya alındığı birşey değil ya, sen belâ hamulesi hiç yüklenilecek gibi değilsın.

Fehme hanım — (tebdili tavırla) ha benimki bir tercübe (tercübe) oğlum, anahakkını ödeyebileceğ misin diyerek...

Arif — Ha!.. öyle mi... canım senin aklına eş olmaz,

Adamı iskandil etmeği ne kadar bilirsın.

Fehme H. — (senasından dolayı kemali iftiharla) ey!.. hay oğlum, neler bilirim neler amma öküztüm öldü kağ-

nım kırıldı.

Arif E. — (valdesinin aklına merhum kocasının geldiğini son cümleli hakimandan anlamakla latife kasdıle)

Canım nene lüzüm ilin öküztünü kağmı. işte mura-

dımı g'breceksın ya, iş orada. İstersen sana birini daha bulalım.

Fehme hanım — (birdenbire gülererek) aman Arif ölü-

yü güldürün...

Arif E. — (kendi kendine) ay valdem değişti. Kağm öküzü

Fehme hanım — Neyise aman...
Arif E. — (bu uzun sözlerden pek usanmış olduğundan)

Valde, sen bilirsın; münasipse Zekiye'yi alalım.

Fehme hanım — Bakalım Allah nasip ederse Hasan efendinin kızı Yekiye'yi dirim ama onun küçük karısı da şındırna birşey, eğer kız da öyle alıştıysa....

Arif efendi — Canım annel Daba eve kız gelmeden yasını çekiyorsun.

Arif efendi — (kendi kendine) Onun arkaya alındığı birşey değil ya, sen belâ hamulesi hiç yüklenilecek gibi değilsın.

Fehme hanım — (tebdili tavırla) ha benimki bir tercübe (tercübe) oğlum, anahakkını ödeyebileceğ misin diyerek...

Arif — Ha!.. öyle mi... canım senin aklına eş olmaz,

Adamı iskandil etmeği ne kadar bilirsın.

Fehme H. — (senasından dolayı kemali iftiharla) ey!.. hay oğlum, neler bilirim neler amma öküztüm öldü kağ-

nım kırıldı.

Fehme hanım — (kendi kendine) geleceğe Allah ecir versin. (aşıkâr) Eştâfurullah sana huysuzsun demedim, an-neciğim. "tahavvülü ahlâkı," didim, dimez olaydım. Ne var insan herkesin aklınca söz söylese..

(gelir)

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehme hanım — (hiddetle) yâ-! akılsız da mı olduk oğlum. Bereket versin; tam bu sözler, anaya söylenecek s özler..

Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

onu yapıyorum.
Fehime hanım — Bak bak şu şeytan yalğa bak, kar-
şında durmuş hâlâ bana di kırıyor.
Feraset — (kendi kendine) aman yarebbi nedidim şin-
di, ilâhi bebi kurtar şunun elinden.
Fehime hanım son cümleyi duyarak:
— e el.... bak bak, er istiyor!.. seni besleme seni eri

BİRİNCİ PERDE

Perde açıldığı zaman Anadolu usulile döşenmiş bir oda görünür.

Fehime hanım, şetariden dizliyle ve mail bir vaziyet
alan fesinin kenarında rahmetli kocasından kaldığı için
kendisince pek kıymetli olan ignelerle, hele yarı ağar-
mış, yarı kınalanmış güvercin göyüsü renkli saçlarını
örtten mavi ve gelincik çiçekli yazmasıyla pek yosma bir
vaziyet almış, minderin üzerinde oturur.

Daha süslenmeğe, sıklığa henüz başlamış bir Anadolu
genç olduğu tavırlarından ve aralık aralık boyunu pek
güç eğerek yeni takındığı yakayı süsleyen boyunbağına
fırlattığı mütfehir nazarlardan anlaşılan Arif efendi de
dar pantolonun verdiği zahmete mukavemet edemeyerek
ayakları uzatılmış bir vaziyette annesinin karşısında bu-
lunuyor.

Birinci Meclis

Fehime hanım — Arif efendi

Fehime hanım — Oğlum işte arzuna nail oldun Mek-
tepten de çıktın; gayri şu ihtiyarlığında bana muradını
göster. Bilirsin ki rahmetlik baban öleli onbeş senedir
uğruna saçımı süpürge ittim; seni okuttum, yazdırdım,
ilden iyi yidirdim, ilden iyi giydirdim; didiğim gibi on-
beş senedir bu evin hem erkeği hem dişisi oldum, şim-
diden sonra ne olacak? Benim bir ayağım çukurda! lâkin
seni evermeden, muradını görmeden ölürsem gözlerim
açık gidecek; söyle bakıyım bugün bu işi bitirelim.

Fehime hanım : Orta halli yaşar bir aile reisesi
Arif efendi : Fehime hanımın oğlu
Hediye hanım : Fehime hanımın kızı
Feraset : Evde bir hizmetçi
Hasan efendi : Muteber tüccarlardan oldukça zengin
bir zat
Atiye hanım : Hasan efendinin haremî
Nakiye hanım : Hasan efendinin diğer haremî (İstanbullu)
Rânâ hanım : Nakiye hanımın komşularından İstan-
bullu büyük memurlardan birinin karısı
Zehra hanım : Rânâ hanımın kızı
Ayşe : Bir hizmetçi
Komşular : Sıddıka abla, Havva abla, Mavşan abla,
Emine dudu hoca ve daha buna mü-
masil pek çok ablalar ve dudular.

sını versin o ağabeyin olacak hâvalinin.. kız sana selbes

Fehime hanım — (ne diyeceğini şaşırarak) Allah ceza-

eglence erkeklere öyle mi?

ya!.. Ağabeyim nasıl şarkı söyler.. demek dünyada her
keyfini getirir. Kız olduysak almımızda esir yazılı değil
iş görmeli... Nakiye hanıma baksana, oturduğu meclisin
olmaz.. yirine (yerine) göre şarkı söylemeli.. yirine göre
ki ne olmuş, ağabeyim bana: ahmak duran kızlar iyi
Hediye hanım — (annesinin yanına gelir) ne var san-

sana. Pencere açık! ile âleme mat olduk.

Fehime hanım — Naha şöyle alınla git! kız süs dirim

Entarisi al basmadır benim yarım bir yosmadır..

Hediye hanım — (müstehti bir öksürükle ve makamla)

(sus)

rek) Tu!.. Tu!.. aman delirecem (delireceğim) kız, süs?

nim yarım güle benziyor.. olamaz ne çare delikanlıdır..

beni ak saçımın (saçım) oynadacan mı utanmaz!..

ana'... daha başıma neler gelecek? arım namıssım!.. Kız

Şeftalisi bala benziyor...

Hediye hanım — (teğanni ile) entarisi ala benziyor..

meğe gayret ederek) halt itmissin! elimle gümüş gibi

nek?!

Hediye hanım — (içerden) aman yarebbi o nasıl yine-

ken salyası fasulyanın içine akar)

ev avradı olabilirsen yüzüme tu! diyy tükürsünler (der-
hiddeflenerek, Hediye hanıma bîtaben) — eğer sen de bir
ye hanımdan bir ses gelmediğini görünce daha ziyade
sanki dünürler kapıyı aldı.. (içerdeki odada oturan Hedi-

na duyurmak isteyerek) gergâhından başka işi yok ki..

(İki kız elinde bîhakkın maskara olup kalan Fehime
hanımın bütün sinirleri boşanarak bu defa korkalamaya
başlar ve kesik kesik ağlarken):

— Eyyyh Allah iyi yapar inşallah! Benim bir kimse-
Allah taâlâ inşallah bana ahret muradı virecek. Ecrini
Ulu Tanrımdan çok isterim, az virirse almam...

(Fehime hanım iki dakıka bile sürmeyen ağlayıp siz-

lamasına son vererek Ferasete):

— Kız bana bak!

(Kızile Fehime hanımın kavgasının şiddetleneceğini
anlayan Feraset dışarı sofayı süpürmekle meşgul oldu-
ğundan, içerden gelen bu zebani sadasını işittir işitmez:)

— Efe, .. efe... şey.. buyur!

Fehime hanım — Nöğürün (ne yapıyorsun) dışarıda
hay kabbe şuraya gel!... (Feraset gelir) kız bana bak!
hinci (şimdi) şuradan hacı Nebiye hanıma, oradan Sıddıka
ablaya, oradan çık İmin dudu hocaya var.. hanımın mah-
sus selâmı var, bize geleceksiniz hinci sizi istedi, di..
anladın mı?!. gecikmeyeceksiniz, di, ha!.. ne diyecen
bakıyım?

Feraset — (bir vaziyeti mahsus alarak) diyecem ki..
Hanım hinci size gelecek...

Fehime hanım — (hiddetle sözünü keserek) naha gö-
zün kör olsun imi! şuşadar (şu kayar) lâfi dimeliklikten
acızlık getiriyor.. tu yüzüne..!

Feraset — (telâşla) Hâ.. diyecemki hepimiz bize gele-
ceksiniz.. hanım şinci sizi ister diyecem..

Fehime hanım — Hah! lâfi dependen mi ağnan hay
hınzır! (Feraset giderken) kız güğümleri de güttür, çeş-
meden doldur gel! Çabuk gel hal soğna asarım... (Feraset
gıkar) (Fehime h. yalnız kalınca bittabi evin işle, gücüyü
meşgul olmak ıktiza ettiğinden dündenberi ayıklanmadan
kalmış bir boşca dolusu fasulyayı getirerek)

Fehime hanım — Dündenberi orta yerde durur.. (kızı-

Bir Kaç Söz

Bundan 30 sene evvel "Anadolu Kadınları," adıyla
çıkardığım bu piyesi yeni harflerle ve "Gelin - Kaynana"
adına çevirerek tekrar neşrediyorum. Piyes, bilhassa
Konya'da aileler arasında geçen gelin - kaynana dırılı-
larını tam Konya lehçe ve şivesile ve o vaktin kitabet
dediğimiz ıstılahperdaz ifade tarzile tasvir etmektedir.

Konya düğün âdetlerini, türkülerini, kadın ve erkek
kıyafetlerini meydana koymak itibarile tam mahallî bir
folklor mahiyetindedir.

M. M. KONER

Vak'a Konya'da Geçer.

Bugün çıkmakta olan Halkevleri Dergilerinin listesi

DERGİNİN ADI	ÇIKARAN HALKEVİ
Başpınar	Gaziantep
Çorumlu	Çorum
Doğuş	Kars
Erciyeş	Kayseri
Fikirler	İzmir
Gediz	Manisa
Görüşler	Adana
Halkevi	Eskişehir
İnanç	Denizli
İnan	Trabzon
Karacadağ	Diyarbakır
Karaelmas	Zonguldak
Kaynak	Balikesir
Konya	Konya
Ondokuz Mayıs	Samsun
Taşpınar	Afyon
Türk Akdeniz	Antalya
Ün	Isparta
Uludağ	Bursa
Yeni Türk	Eminönü
Halk bilgisi haberleri	Eminönü

Yanlış Doğru Cetveli

Sayfa	Satır	Yanlış	Doğru
5	9	Keybubat	Keykubat
5	13	Deden	Eden
5	36	Edebibiriz	Edebiliriz
22	18	Sıralayacak	Sıralayacak
22	18	Çıldlerle	Ciltlerle
25	13	Medmed	Mehmet
25	18	Kasazkere	Kazaskere
29	3	کاروانرای	کاروانرای
34		Serlevha (Konya'da meyvecilik ve ıslâh çareleri) olacak.	

ol didiye annenin yanında bacaklarını uzatta uluboydan kurtarıvır mı didi ?!..

Hediye hanım — Ama.... n.... sende....

Fekime hanım — (müteessir) Peki kızım var çal, oynane halt idersen it...

(Bir kaç okka olduğu için saatlerce ayıklansa bitmeyecek olan fasulya, Fehime hanımın bütün sinirlerini gevşettiğinden kendi kendine) :

— Aman bu da üredi, sanki hıızır elini bastı.

(Koşa koşa gelmiş olan Feraset odaya girer)

Fehime hanım — Kız nerde kaldın iki saatir ?!..

Feraset — (kendi kendine) aman bari şuradan gideli on dakika olsa ! (Fehime hanıma) şinci gelecekle... yalnız imin dudu hoca hacı Muradağan açık hasta, bakalım piselden (birazdan) gelebilirmen geliyim didi.

Fehime hanım — Peki ne vakit gelecekle ?

Feraset — İşte şinci...

Fehime hanım — Otur şuraya bakalım. Şu böğüreyi ayıtlayalım ! (Feraset oturur ikisi de fasulya ayıklamakla pek derin meşgul iken içerden) :

Hediye hanım — (makamla) Evlerinin öntü nane-aman Ben kül oldum yana yana aman ?

(Fasulyaya pek ziyade dalmış olan Feraset, hanımı unuduvererek)

Feraset — Gâvur isen gel imane aman !..

Fehime hanım — (Ferasete dehşetli bir tokat indirerek) kak orası ! bak yidiği naneyle ! Çık benim evimden.. Bana lüzumun yok. Evladımı terbiye edemedim bir de sen mi çıktın ?

(Her ikisi de fasulyayı bırakarak dışarıya çıkarlar. Fehime hanım Hediye hanımın oda kapısını tekmeleyerek.)

— Defol sen de evlatlıktan reddittim.. Çık evimden çık !..

GELİN - KAYNANA

PIYES 5 PERDE

M. MUHLİS KONER

KONYA
YENİ KİTAP BASIMEVİ

1 9 4 3

Flatı [50] kuruş

Satış Yeri : Konya'da YENİ KİTABEVİ.

İMTİYAZ SAHİBİ: Halkevi Reisi M. MUHLİS KONER
U. neşriyatı idare eden : Avukat ve Öğretmen MİDHAT ŞAKİR ALTAN

YENİ KİTAP BASIMEVİ - KONYA 1943
